

Ἀριστείδη Βαρριᾶ, Δρος Θ.

Ἡ Ποιμαντική τοῦ «Περιθωρίου»

[Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ περιοδικοῦ ΘΕΟΛΟΓΙΑ
τόμ. 81, τεῦχος 2, σελ. 209-238]

ΑΘΗΝΑ 2010

Ἡ Ποιμαντική τοῦ «Περιθωρίου»

Ἀριστείδη Βαρριᾶ, Δρος Θ.

Ἡ Ποιμαντική τοῦ «Περιθωρίου»

[Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ περιοδικοῦ ΘΕΟΛΟΓΙΑ
τόμ. 81, τεῦχος 2, σελ. 209-238]

ΑΘΗΝΑ 2010

Ἡ Ποιμαντική τοῦ «Περιθωρίου»

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗ ΒΑΡΡΙΑ*

Τίς τελευταῖες δεκαετίες πλανᾶται συχνά καὶ ἀόριστα τὸ ἐρώτημα: *Τί κάνει ἢ τί μπορεῖ νὰ κάνει ἡ Ἐκκλησία γιὰ ὅλον αὐτὸν τὸν κόσμον ποὺ βρίσκεται σὸ «περιθώριο»;* Αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ ἐρώτημα εἰσάγει τὸν ἐρευνητὴ σ' ἓνα χῶρο ἐπισημασμένους ἀσάφειας, ποὺ καθιστᾷ ἀπαραίτητη τὴν ἐξ ἀρχῆς ἀνάδυση τοῦ ἐρωτήματος: *Ποιό «περιθώριο» καὶ ποιά Ἐκκλησία;* Ἀνιχνεύοντας τὸ περιεχόμενο τοῦ προσφάτως διεθνῶς καθιερωμένου ὅρου «περιθώριο», διαπιστώνεται ἡ ρευστότητα καὶ πολυσημία του. Αὐτὸ ἐξηγεῖ, μέχρις ἐνὸς σημείου, τόσο τὴ δυσκολία κοινωνιολογικῆς καὶ κοινωνιοψυχολογικῆς προσέγγισης τοῦ γεγονότος τοῦ κοινωνικοῦ περιθωρίου, ὅσο καὶ τὴν ἀσάφεια τοῦ ἀρχικοῦ ἐρωτήματος.

Α. Μοντέλα Ποιμαντικῆς τοῦ «Περιθωρίου»

Τὸ φαινόμενο τοῦ κοινωνικοῦ περιθωρίου, μὲ τίς ἐκρηκτικὲς διαστάσεις ποὺ πῆρε κατὰ τὸ δεύτερο μισὸ τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα, ἀπασχόλησε τὴν Ποιμαντικὴ τῶν χριστιανικῶν ὁμολογιῶν καὶ τὴ θεολογία τους. Ἡ πολιτισμικὴ, πολιτική, οἰκονομικὴ, ἰδεολογικὴ καὶ θρησκευτικὴ ἰδιομορφία κάθε λαοῦ στὸν πλανήτη μας δημιούργησε καὶ ἀνάλογη ποικιλομορφία στὴ δομὴ καὶ ἐξέλιξη τῶν κοινωνιῶν, ἡ ὁποία καὶ προσέδωσε στὴν ἔννοια τοῦ κοινωνικοῦ περιθωρίου διαφορετικὸ κατὰ περίπτωσιν περιεχόμενο. Στὶς ἰδιαίτερες αὐτὲς γιὰ κάθε κοινωνία συνθῆκες, δημιουργήθηκαν ἐπίσης ἰδιαίτερες συντεταγμένες κατανόησης τοῦ φαινομένου τοῦ κοινωνικοῦ περιθωρίου καὶ ἰδιαίτερες ἀνάγκες ἀντιμετώπισής του ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς Ποιμαντικῆς.

Στὴν ἐποχὴ μας μάλιστα, ἐποχὴ τῆς παγκοσμιοποίησης, κατὰ τὴν ὁποία ἐκμηδενίζονται ταχύτατα οἱ γεωγραφικὲς, ἰδεολογικὲς, πολιτικὲς καὶ μέχρις ἐνὸς σημείου καὶ οἱ πολιτισμικὲς ἀποστάσεις ἀλλὰ ἀντιθέτως βαθαίνουν οἱ οἰκονομικὲς καὶ οἱ κοινωνικὲς, ἡ ποιμαντικὴ προσέγγιση τῆς περιθωριακότη-

* Ὁ Ἀριστείδης Βαρριάς εἶναι Δρ. Θεολογίας τοῦ Α.Π.Θ.

τας αποκτᾷ ιδιαίτερη βαρύτητα. Στὸ χῶρο τῆς ποιμαντικῆς πρακτικῆς τῆς Δύσης τὰ τελευταῖα πενήντα χρόνια ἀναπτύχθηκε ἕνας ἱκανὸς ἀριθμὸς προσπαθειῶν καὶ δραστηριοτήτων ποὺ ἀναφέρονται σὲ ὅψεις τῆς περιθωριακότητας. Ἡ Ποιμαντικὴ Συμβουλευτικὴ καὶ Ψυχοθεραπεία, ἡ Θεολογία τῆς Ἀπελευθέρωσης, ἡ Μινγιούγκ Θεολογία, ἡ Θεολογία τῆς Περιθωριακότητας καὶ τὸ Μοντέλο τῆς Ἑνσάρκωσης συνιστοῦν προσπάθειες οἱ ὁποῖες, ἀναγόμενες σὲ μοντέλα Ποιμαντικῆς τοῦ «Περιθωρίου», ἀποκαλύπτουν τόσο τὴ δυναμικὴ τους ὅσο καὶ τὶς ἀδυναμίες τους¹.

Ἡ κριτικὴ προσέγγιση τῶν δραστηριοτήτων καὶ τῶν προτάσεων ποὺ ἡ ἐκτὸς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας Ποιμαντικὴ ἀνέπτυξε κατὰ τὶς τελευταῖες δεκαετίες στὴν προσπάθειά της νὰ ἀπαντήσῃ στὸ ἀρχικὸ ἐρώτημα: *Τί κάνει καὶ τί μπορεῖ νὰ κάνει ἡ Ἐκκλησία γιὰ τὸ «περιθώριο»*, ἐπιτρέπουν νὰ ἀναδυθῇ ἡ σπουδαιότητα καὶ ἡ σημασία ἀναζήτησης ἱκανοποιητικῆς ἀπάντησης. Τὸ πιὸ σημαντικό, ὅντως, εἶναι ὅτι τὸ κάθε μοντέλο φωτίζει μὲ ἕνα δικό του τρόπο ὅψεις τοῦ ζητήματος, ἔτσι ποὺ ἡ σφαιρικὴ μελέτη αὐτῶν τῶν προσπαθειῶν νὰ ἀναδεικνύει (μέσα ἀπὸ τὰ ἐπιτεύγματα ἀλλὰ καὶ τὶς ἀδυναμίες τους) στὸ πολυδιάστατο πεδίο τοῦ θεολογικοῦ καὶ κοινωνιοψυχολογικοῦ προβληματισμοῦ τὸν συνεκτικὸ ἄξονα μιᾶς «ποιμαντικῆς τοῦ περιθωρίου».

Ἡ μελέτη τῆς *Ποιμαντικῆς Συμβουλευτικῆς καὶ Ψυχοθεραπείας*, στὴν προοπτικὴ της ὡς μοντέλου Ποιμαντικῆς τοῦ «περιθωρίου», ἀναδεικνύει ὅτι, παρ' ὅτι ὁ ὀρίζοντάς της μπορεῖ νὰ ἐπεκτείνεται σὲ πολλὲς ὅψεις τοῦ πολυδιάστατου κοινωνικοῦ «περιθωρίου», παρακάμπτει τὸ θεμελιακὸ ἐρώτημα «*Ποιά Ἐκκλησία καὶ ποιοῦ περιθωρίου*» καὶ ἀδυνατεῖ νὰ προσεγγίσει τόσο τὴν κοινωνικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ διάσταση τοῦ «περιθωρίου» ὅσο καὶ τὴ δυναμικὴ τῶν κοινωνικῶν σχέσεων μέσα στὴν ὁποία αὐτὸ ἀναδύεται.

Ἐγκλωβισμένη μονοδιάστατα στὸ «ἀσυγχύτως» τῆς ἀνθρώπινης ἀτομικότητας καὶ στὴν ψυχολογιοποίηση τῶν συμπεριφορῶν, περιορίζεται στὰ ὅρια τῆς ἐκλεκτικῆς ποιμαντικῆς συμβουλευτικῆς συνάντησης. Βεβαίως, ἀξιοποιεῖ τὴ γνώση καὶ τὴν πείρα τῆς Ψυχοθεραπείας, ὥστε νὰ ὑπηρετήσῃ θετικὰ τὸ συμβουλευτικὸ ρόλο τοῦ ποιμένα στὴ σχέση του μὲ «καθὼς πρέπει» πιστοὺς ποὺ καταφεύγουν σ' αὐτὸν γιὰ συμβουλὴ καὶ βοήθεια, ὅταν ἀντιμετωπίζουν κάποιο πρόβλημα ποὺ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως σχετίζεται μὲ τὴν περιθωριακότητα. Λει-

1. Γιὰ τὰ μοντέλα αὐτὰ Ποιμαντικῆς τοῦ «Περιθωρίου», βλ. ΒΑΡΡΙΑΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ, *Μοντέλα Ποιμαντικῆς τοῦ Κοινωνικοῦ Περιθωρίου*, ἐκδ. Π. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 2005.

τουργεῖ, ὅμως, ὄχι ὡς Ποιμαντική τοῦ «περιθωρίου», ἀλλὰ ὡς προβληματοκεντρικὸ μοντέλο ποιμαντικῆς συνάντησης μὲ ἄτομα ποὺ ἔχουν πρόσβαση σὲ μία τέτοια διαδικασία. Ἐτσι αὐτά, ἔστω κι ἂν, πρόσκαιρα ἢ ὄχι, βιώνουν προβλήματα περιθωριακότητας, κατὰ κανόνα δὲν εἶναι «ἐκτὸς κοινωνίας» ἢ στὸ περιθώριό της. Ἡ Ποιμαντικὴ Συμβουλευτικὴ καὶ Ψυχοθεραπεία, παρὰ τὸν «θησκευτικό» ἢ ἀκόμη καὶ ἐκκλησιαστικὸ χαρακτήρα της, κινεῖται στὶς συντεταγμένες τοῦ «κόσμου», ὅπου ἡ διαφορὰ βιώνεται ὡς διαίρεση καὶ πρόβλημα. Ὑπηρετεῖται ἔτσι λανθάνοντως ἡ νόρμα τῆς συγχυτικῶς διηρημένης ἀνθρώπινης κοινωνίας.

Ἡ μελέτη τοῦ μοντέλου τῆς Θεολογίας τῆς Ἀπελευθέρωσης ὑπογραμμίζει τὸ δομικὸ χαρακτήρα τῆς ἁμαρτίας καὶ θέτει μὲ ζωηρὸ τρόπο τὰ ζητήματα τῶν σχέσεων τῆς ἁμαρτίας μὲ τὴν κοινωνικὴ ἀνισότητα, τὴν περιθωριοποίηση τῶν ἀδυνάτων καὶ τὴν «παραγωγή» τοῦ κοινωνικοῦ «περιθωρίου» ὡς τοῦ δομικοῦ προϊόντος τῶν ἁμαρτημένων δομῶν τοῦ «κόσμου». Στὸ πλαίσιο αὐτὸ θεώρησης τῆς ἁμαρτίας, ἡ ἐν Χριστῷ σωτηρία κατανοεῖται ὡς ἀπελευθέρωση τοῦ «περιθωρίου» καὶ ἀποκατάσταση τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης. Ἐτσι ἡ Ποιμαντικὴ τοῦ «περιθωρίου» ὀρίζεται στὸ πεδίο τοῦ συλλογικοῦ ἀγῶνα γιὰ τὴν ἀλλαγὴ τῶν ἁμαρτημένων δομῶν.

Τὸ μοντέλο τῆς Θεολογίας τῆς Ἀπελευθέρωσης, ὄντως, δίνει τὶς δικές του ἀπαντήσεις στὸ ἀρχικὸ θεμελιακὸ ἐρώτημα: «Ποιά Ἐκκλησία» μπορεῖ νὰ κάνει τί γιὰ ποιοῦ «περιθώριο». Ἀναδεικνύει ζωτικὲς πλευρὲς τοῦ αἰτήματος μιᾶς Ποιμαντικῆς τοῦ περιθωρίου καὶ καταθέτει στὴν παγκόσμια καὶ διομολογιακὴ θεολογικὴ σκέψη ἕναν ζέοντα προβληματισμό. Βεβαίως, στὴ δυτικο-καπιταλιστικὴ ὑπερέμφαση τοῦ ἀσυγχύτως τῆς ἀτομικῆς ὑπόστασης, ἡ Θεολογία τῆς Ἀπελευθέρωσης ἀπαντᾷ μὲ ὑπερέμφαση τοῦ «ἀδαιρέτως» τῆς ἀπροσώπου ὁμογενοποιημένης συλλογικότητας τοῦ «περιθωρίου». Ἡ συλλογικότητα αὐτὴ μάλιστα, ἀναπτύσσοντας τὴ συνείδηση ὅτι ἀποτελεῖ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ στρατευμένη στὴν πάλη της γιὰ τὴν ἀλλαγὴ τῶν δομῶν, εἰσάγεται σὲ ἀντιθετικὰ σχήματα καὶ δίπολα ἀκοινωνησίας, τὰ ὁποῖα διακυβεύουν τὸ ἦθος τῆς Ἐκκλησίας ὡς κοινωνίας τῶν ἑτεροτήτων.

Ἡ διαμορφούμενη στὶς μέρες μας *Μινγιούγκ Θεολογία καὶ Ποιμαντικὴ* βασικὰ κινεῖται στὸ πεδίο τὸ ὁποῖο καθόρισε ἡ Θεολογία τῆς Ἀπελευθέρωσης. Κάνει μία διεύρυνση τοῦ περιεχομένου τῆς ἔννοιας «περιθώριο» εἰσάγοντας σ' αὐτὸ τὶς διαστάσεις τῆς φυλετικῆς ἐτερότητας, χωρὶς νὰ διαφοροποιεῖ βασικὰ τὶς συντεταγμένες κατανόησης τοῦ φαινομένου. Ἡ δύναμη, ὡς τὸ κριτήριον ὀριοθέτησης τοῦ δίπολου νόρμας καὶ περιθωριακότητας, ἀποκτᾷ ἔτσι εὐρύτε-

ρες τῶν οἰκονομικῶν διαστάσεις καὶ ἐπηρεάζει ἀντίστοιχα καὶ τὸ στόχο τῆς ποιμαντικῆς τῆς.

Ἡ μέχρι ἀρνήσης τῆς ἱστορικῆς σάρκας τῆς Ἐκκλησίας προσαρμογὴ τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας στὴν πολιτισμικὴ ταυτότητα καὶ τὶς συνθήκες τῶν Μινγιούγκ ὑπηρετεῖ τὸν κύριο στόχο τῆς Μινγιούγκ ποιμαντικῆς, ποὺ εἶναι ἡ ἀλλαγὴ τῶν ἀμαρτημένων δομῶν ποὺ γεννοῦν τὸ «περιθωρίο» ὡς θῦμα τους. Ἡ ἐξέλιξις αὐτὴ κάνει πιὸ ἐμφανὲς τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ κοινὸ γιὰ τὶς δύο θεολογίες ἐκκλησιολογικὸ ἔδαφος ἀνάπτυξης τῆς ποιμαντικῆς τους εἶναι προῖον μίας ἀνάπτυξης Ἐκκλησιολογίας, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ἐκφράσει τὴν καθολικότητα τῆς Ἐκκλησίας. Ἐγκλωβίζεται ἔτσι σὲ μίαν «κοσμικὴ» ἀντίληψη τῆς Ἐκκλησίας ὡς συλλογικότητας ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ θρησκευτικὰ ὁμογενοποιημένων ἀνθρώπων, τὴν ὁποία συλλογικότητα ἐξασφαλίζει ἡ κοινὴ πίστις στὸ Χριστὸ καὶ ὁ θρησκευτικὰ χρωματισμένος στόχος τῆς κοινωνικῆς ἀλλαγῆς.

Γιὰ μίαν Ποιμαντικὴ τοῦ «περιθωρίου», ὅπως ἄλλωστε καὶ γιὰ κάθε ἐκφραση τῆς Ποιμαντικῆς τῆς Ἐκκλησίας, τὸ πιὸ καίριο ζητούμενο ἀποδεικνύεται ὅτι εἶναι νὰ διαφυλάσσεται ἡ ἀλήθεια τοῦ «ἀσυγχύτως καὶ ἀδιαιρέτως» ὑπάρχοντος προσώπου τοῦ μυριουπόστατου Ἀδὰμ καὶ ἡ ἀλήθεια τῆς Ἐκκλησίας ὡς τῆς ἀσυγχύτου καὶ ἀδιαιρέτου κοινωνίας ὅλων τῶν ἑτεροτήτων. Τὴν ἀναγκαιότητα αὐτὴ ὑπογράμμισε μὲ ἓναν ἀρνητικὸ τρόπο τὸ μοντέλο τῆς Περιθωριακότητας. Ὁ εἰσηγητὴς του, ἀναλύοντας ἀριστοτεχνικὰ τὸ «ἀσυγχύτως» τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου καὶ δικαιώνοντας τὴν ὑποστατικὴ ἑτερότητα τοῦ κάθε ἑνός, προσπαθεῖ νὰ παραστήσει τὴν περιθωριακότητα ὡς τὴν κατὰ Θεὸν νόρμα. Τὸ μονοδιάστατο τοῦ πεδίου θεώρησής της καὶ ὁ περιορισμὸς της στὴ σφαῖρα τῆς «οἰκολογίας τοῦ νοῦ» καταλύει κάθε ἔννοια κοινότητας βίου καὶ ἐξορίζει τὴν Ἐκκλησία στὸν νεφελώδη χῶρο μιᾶς οὐτοπικῆς ἐσχατολογικῆς συνύπαρξης ἀτομικῶν ἑτεροτήτων. Ἔτσι ἡ Ποιμαντικὴ του δὲν εἶναι πλέον ποιμαντικὴ τῆς Ἐκκλησίας (μὴ ποὺ γιὰ τὸν εἰσηγητὴ ἡ «τωρινή» Ἐκκλησία δὲν εἶναι ἡ πραγματικὴ), γι' αὐτὸ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ λειτουργήσῃ στὸ ἐπίπεδο τῶν σχέσεων καὶ πρακτικῶν βίου ποὺ ἡ Ἐκκλησία, ὡς εὐχαριστιακὴ καὶ ἐσχατολογικὴ κοινωνία τῶν ἑτεροτήτων, βιώνει ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι στὸ κάθε «νῦν» τῆς καθολικότητάς της.

Τέλος, ἡ μελέτη τοῦ μοντέλου τῆς Ἐνσάρκωσης φωτίζει τὴν ὀπτικὴ ἀφ' ἑνός τοῦ «περιθωρίου» μέσα στὶς διαστάσεις τῆς πολυδιασπασμένης κοινωνικῆς μας πραγματικότητας καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς Ποιμαντικῆς τοῦ «περιθωρίου» στὸ πεδίο τῆς διαλεκτικῆς «κόσμου» καὶ Ἐκκλησίας. Ἡ πρόταση τοῦ μοντέλου τῆς «Ἐνσάρκωσης», ἀξιοποιώντας θετικὰ τὶς ἀρετὲς καὶ τὶς ἀδυναμίες τῶν προηγούμε-

νων μοντέλων της «Σταυροφορίας» και «Μετάνοιας», της Ποιμαντικής Συμβουλευτικής, των Θεολογιών της Απελευθέρωσης και της Μινγιούγκ, έπαναπροσανατολίζει την Ποιμαντική του «περιθωρίου» στην εκκλησιαστική της προοπτική. Μάλιστα, έπισημαίνοντας την αδυναμία της εκκλησιαστικής κοινότητας να κάνει την απαιτούμενη αγαπητική και κενωτική «έξοδο» προς τό «περιθώριο», έστιάζει καίρια στο ρόλο της εκκοσμίκευσης των εκκλησιαστικών κριτηρίων κατηγοριοποίησης των ανθρώπων, στην ποιμαντική προσπάθεια προσέγγισης του «περιθωρίου». Παραλλήλως μās ευαισθητοποιεί στην ανάγκη προσδιορισμού της ποιμαντικής λειτουργίας στο πλαίσιο της ενόριας βίωσης του μυστηρίου της Έκκλησίας.

Β. Περιθωριακότητα και Έκκλησία

Ι. Ο όρος «Ποιμαντική του ‘περιθωρίου’»². Η πολυσημία του περιεχομένου του όρου «περιθώριο» και των συναφών με αυτόν όρων, τόσο στην κοινωνιολογική βιβλιογραφία όσο και στην πολιτική, δημοσιογραφική και καθημερινή του χρήση, άντανακλā πράγματι την ύπάρχουσα ρευστότητα στην κατηγοριοποίηση συμπεριφορών ατόμων και ομάδων ως περιθωριακών. Ός εκ τούτου ό όρος «περιθώριο» φαντάζει ως μία άπροσδιόριστη, ως προς τό περιεχόμενο και τὰ όριά της, νοητική κατασκευή, ή όποία στο πεδίο των διαμορφωμένων στην έκάστοτε κοινωνία κοινωνικών σχέσεων ύπηρετεί τή νοηματοδότηση μίας αντίστιξης άνάμεσα σ’ ένα ιδεατό «εμείς οί καθώς πρέπει» και σ’ ένα έπίσης ιδεατό «οί άλλοι, οί παράξενοι και οί αταίριαστοι». Η Ποιμαντική άπό τήν άλλη πλευρά, ως έπιθετικός προσδιορισμός του ούσιαστικού Θεολογία, νοείται ως ό έπιστημονικός κλάδος της Θεολογίας ό όποιος «μεθοδεύει τή θεωρητική διασάφηση και πρακτική ένύλωση του έργου της σωτηρίας του ανθρώπου διά του Ίησου Χριστού»³. Ός προσδιοριστικό της φροντίδας, παραπέμπει σ’ αυτήν

2. Για τήν έννοιολογική προσέγγιση των όρων «περιθώριο» και «Ποιμαντική του “περιθωρίου”» βλ. ΒΑΡΡΙΑΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ, *Περιθωριακότητα και Έκκλησία*, έκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2004, σσ. 19-47.

3. ΚΟΡΝΑΡΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ, «Όρθόδοξη Ποιμαντική Ψυχολογία», *Σύναξη* 25 (1988), σ. 21-22.

καθ' ἑαυτὴν τὴν ποιμαντικὴν διάσταση τοῦ μυστηρίου τῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀναγέννησης τοῦ ἀνθρώπου⁴.

Ἀπὸ τὴ δεκαετία τοῦ 1950 κυρίως (ὁπότε καὶ ἀναπτύσσονται ἡ Ποιμαντικὴ Ψυχολογία, ἡ Ποιμαντικὴ Ψυχοθεραπεία καὶ ἡ Ποιμαντικὴ Συμβουλευτικὴ), ὁ ὅρος Ποιμαντικὴ ἀρχίζει νὰ ἐπιδέχεται σύζευξη μὲ γενικὲς ἀντικειμενικὲς ποὺ περιορίζουν ὡς ἀντικείμενα τῆς Ποιμαντικῆς συγκεκριμένα πεδία τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς ἢ προβλήματα ποὺ βιώνει τὸ ποίμνιο τῆς Ἐκκλησίας στὴν κοινωνικὴ του ἀναστροφή. Ἔτσι στὴν παγκόσμια βιβλιογραφία τῆς Ποιμαντικῆς κάνουν τὴν ἐμφάνισή τους συγγράμματα μὲ θέμα τὴν Ποιμαντικὴν τοῦ γάμου καὶ τῆς οἰκογένειας, Ποιμαντικὴ τοῦ ἀστικοῦ περιβάλλοντος, Ποιμαντικὴ τοῦ πένθους κ.ἄ. Ἀπὸ τὴ δεκαετία μάλιστα τοῦ 1970 καὶ ἐδῶ, δημοσιεύεται ἱκανὸς ἀριθμὸς συγγραμμάτων τὰ ὁποῖα ὁρίζουν ὡς ἀντικείμενο τῆς Ποιμαντικῆς κοινωνικὲς κατηγοριοποιήσεις. Μέσα ἀπὸ μία ἀδηλὴ ἐξέλιξη καὶ μᾶλλον ἀβασάνιστη ἀποδοχὴ τῶν ὑφισταμένων κοινωνικῶν κατηγοριοποιήσεων, εἶδαν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος συγγράμματα μὲ θέμα τὴν Ποιμαντικὴν τῆς νεανικῆς ἡλικίας, τὴν Ποιμαντικὴν τῶν φυλακισμένων, τῶν ἁγῶν μητέρων, τῶν ἀλκοολικῶν καὶ ἐξαρτημένων ἀπὸ ναρκωτικά, τῶν ἀτόμων μὲ εἰδικὲς ἀνάγκες καὶ (ἀπὸ τὴ δεκαετία τοῦ 1980) τῶν ὁμοφυλοφίλων, τῶν πασχόντων ἀπὸ AIDS κ.ἄ.⁵

Ἔστω καὶ ἂν δὲν εἶχαμε μέχρι προσφάτως συναντήσῃ στὴ βιβλιογραφία τὸν ὅρο Ποιμαντικὴ τοῦ περιθωρίου⁶, ὡς ἔννοια πλέον ἢ Ποιμαντικὴ τοῦ «πε-

4. Βλ. ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΤΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ, Ἀρχιεπίσκοπος Τιράνων, *Παγκοσμιότητα καὶ Ὁρθοδοξία*, Ἀθήνα: Ἀκρίτας 2000, σ. 265.

5. Ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ βιβλιογραφία ἐπὶ τοῦ θέματος βλ. ΕΥΘΥΜΙΟΣ, Ἐπίσκοπος Ἀγγελῶν, *Τὸ σύγχρονο ἀστικό περιβάλλον ὡς ποιμαντικὸν πρόβλημα* (διδασκαρικὴ διατριβὴ) 1980, ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, «Ποιμαντικὴ τῆς Οἰκογένειας», *Θέματα Ποιμαντικῆς Δεοντολογίας*, Ἀθήνα 1993, ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΨΑΝΗΣ (νῦν καθηγούμενος Ἱ. Μ. Γρηγορίου), *Ἡ ποιμαντικὴ μέριμνα τῆς Ἐκκλησίας ὑπὲρ τῶν φυλακισμένων*, Ἀθήνα 1969, ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΒΑΡΡΙΑΣ, «Ἡ συνταξιοδότηση ὡς κρίση», Ἐπιστημονικὴ Ἑπετηρίδα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Α.Π.Θ., τόμος 14, Θεσσαλονίκη 2004, κ.ἄ.

6. Μόλις τὸ 1999 ἀνατέθηκε στὸν γράφοντα νὰ συντάξῃ διδασκαρικὴ διατριβὴ μὲ θέμα «Ἡ Ποιμαντικὴ τοῦ Περιθωρίου». Ἡ Διατριβὴ κατατέθηκε τὸ 2003 καὶ ἐγκρίθηκε μὲ ἄριστα. Ἀπ' αὐτὴ τὴ διατριβὴ προέκυψαν τὰ βιβλία «Περιθωριακότητα καὶ Ἐκκλησία» καὶ «Μοντέλα Ποιμαντικῆς τοῦ Κοινωνικοῦ "Περιθωρίου"», τὰ ὁποῖα φέρονται ὑπὸ τὸν γενικὸ τίτλο «Ἡ Ποιμαντικὴ τοῦ Περιθωρίου», ἐγκαινιάζοντας ἔτσι τὴν παγκόσμια βιβλιογραφία τὸν παραπάνω ὅρο.

ριθωρίου» είναι ένα γεγονός, μιὰ πού ἡ πλειοψηφία τῶν παραπάνω κοινωνικῶν κατηγοριοποιήσεων (οἱ ὅποῖες, ὡς ἀντικείμενα, προσδιορίζονται συγκεκριμένα πεδία τῆς Ποιμαντικῆς) ἀνάγονται στήν τυπολογία τῆς περιθωριακότητας, σέ στιγματισμένες δηλαδή ὡς «περιθώριο» κοινωνικές κατηγοριοποιήσεις.

Τὸ θεμελιακὸ ἐν προκειμένῳ ἐρώτημα πού ἐγείρεται ἀπὸ τὴ σύζευξη τῶν ὄρων «Ποιμαντική» καὶ «περιθώριο» εἶναι τὸ κατὰ πόσον ὁ ὅρος *Ποιμαντικὴ τοῦ «περιθωρίου»* ἢ Ποιμαντικὴ μιᾶς κάποιας περιοχῆς τῆς περιθωριακότητας συνιστᾷ (συνειδητὰ ἢ ἀνεπίγνωστα) ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν ὑποκειμένων τῆς Ποιμαντικῆς υἱοθέτηση τῶν ὑφισταμένων κοινωνικῶν κατηγοριοποιήσεων τοῦ «περιθωρίου».

Στὸ πεδίο μάλιστα τῶν σχέσεων, ὁ ὅρος «περιθώριο» χαρακτηρίζει πλεόν ὄχι κατηγοριοποιήσεις ἀτόμων καὶ ὁμάδων βάσει κοινῶν χαρακτηριστικῶν, ἀλλὰ κυρίως τίς διαμορφούμενες σὲ κάθε περίσταση κοινωνικὲς στάσεις πού ὁ κοινωνικὸς ἀμυντικὸς μηχανισμὸς ὑπαγορεύει ἀπέναντι σὲ συμπεριφορὲς πού ξενίζουν. Τοιοῦτοτρόπως ἡ προσέγγιση τῆς ἔννοιας τοῦ «περιθωρίου» προσδιορίζεται καὶ ἀπὸ τὸ ὑποκείμενο (ἀτομικὸ καὶ συλλογικὸ) πού κατηγοριοποιεῖ ἓνα ἀντι-κείμενο (ἀτομικὸ καὶ συλλογικὸ) ὡς «περιθώριο». Τὸ ἐρώτημα πού ἐγείρει αὐτὴ ἡ ὀπτικὴ εἶναι ἀκόμη πιὸ καίριο: Πόσο τὸ ὑποκείμενο τῆς ποιμαντικῆς ταυτίζει τὸν ἑαυτό του μὲ τὴν κοινωνικὰ κατηγοριοποιημένη ἐνδοομάδα τῶν «καθὼς πρέπει», ἡ ὁποία ἀντιπαρά τίθεται στήν ἐξωομάδα τῶν ἄλλων, τὴ στιγματίζει καὶ τὴν περιθωριοποιεῖ;

Μέσα ἀπὸ αὐτὴν τὴν προβληματικὴ, ὁ ὅρος *Ποιμαντικὴ τοῦ «περιθωρίου»*, ὡς ὅρος καὶ ὡς ἔννοια, δὲν κληρονομεῖ μόνο ὅλη τὴν τρέχουσα ἀσάφεια καὶ ρευστότητα τοῦ ὅρου *περιθώριο*, ἀλλὰ ἐπιπλέον συνιστᾷ ἓνα πεδίο ποικίλων ἀντινομιῶν στὰ ἐπίπεδα τῶν προθέσεων, τῶν θεολογικῶν προϋποθέσεων, τῶν σχέσεων καὶ τῶν πρακτικῶν. Ἐπειδὴ ἀκριβῶς τὸ «περιθώριο» εἶναι κατανοητὸ μόνο ὡς μία κατασκευὴ ἀνάμεσα σὲ ἓνα «ἐμεῖς» πού περιθωριοποιεῖ καὶ ἓνα οἱ «ἄλλοι» πού περιθωριοποιεῖται, ἡ χρῆση τοῦ ὅρου *Ποιμαντικὴ τοῦ «περιθωρίου»* δικαίως δημιουργεῖ στήν Ὁρθόδοξη Θεολογία κάποια δυσφορία. Ὁ ὅρος εἶναι ἀνεκτὸς μόνο ὡς *Ποιμαντικὴ* (γι' αὐτὸ καὶ μεταμορφωτικὴ) προσέγγιση τῆς περιθωριακότητας, ἐνὸς δηλαδή γεγονότος στὰ πλαίσια τῶν κοινωνικῶν σχέσεων τοῦ πεπτωκότος καὶ κατακερματισμένου ἀνθρώπινου Προσώπου.

Γιὰ τὴν Ὁρθόδοξη Ποιμαντικὴ Θεολογία, τὸ ζητούμενο εἶναι ἡ «ἀνάγνωσις» τῆς περιθωριακότητας μέσα στὸ ἦθος τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία εἶναι τὸ καθολικὸ σῶμα τοῦ ζῶντος Χριστοῦ. Αὐτὸ τὸ ἦθος ὀρίζει τίς κατευθύνσεις μιᾶς

Ὁρθόδοξης Ποιμαντικῆς τοῦ κοινωνικοῦ «περιθωρίου». Ἐπιχειρεῖται ἔτσι ἡ θεώρηση τοῦ «περιθωρίου» μέσα ἀπὸ τὴ Θεολογία τῆς Ἐκκλησίας (ὅπως ἐκφράζεται στὸ βίωμα, τὴ λατρευτικὴ ζωὴ, τὴν Πατερικὴ παράδοση καὶ τὴ θεολογικὴ σκέψη τῆς Ὁρθοδόξου Χριστιανοσύνης) καὶ μέσα ἀπὸ τὴν κοινωνιο-ψυχολογικὴ δυναμικὴ τῆς περιθωριακότητος, στὸ πλαίσιο τόσο τῆς κοινωνικῆς ὅσο καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πραγματικότητος. Αὐτὴ ἡ θεώρηση προσφέρει δυνατότητες, ὥστε νὰ ἀναδειχθεῖ τὸ πεδίο καὶ ἡ προοπτικὴ τῆς ποιμαντικῆς φροντίδας τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὸ «περιθώριο».

*II. Ἡ λειτουργία τῶν ὁρίων*⁷. Στὴ διήγηση τῆς Γενέσεως, ἡ πρὸ τῆς πτώσεως παραδείσια κατάσταση προϋποθέτει τὴν ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ Ἀδάμ συνειδητοποίηση καὶ ἀποδοχὴ τῆς δικῆς του ἑτερότητας σὲ σχέση τόσο μὲ τὸ Θεό-δημιουργό του ὅσο καὶ μὲ τὴν ὑπόλοιπη δημιουργία. Τὸ ὄριο τῆς ἑτερότητας αὐτῆς λειτουργεῖ ὡς ὄρος ἀσυγχύτου καὶ ἀδιαιρέτου εἰρήνης (εἶρω=συνδέω) καὶ κοινωνίας τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ Θεὸ καὶ τὴν κτίση.

Μετὰ τὴν πώση, τὸ ὄριο πλέον ἐμφανίζεται ὡς ὁ μεσότοιχος πὺν χωρίζει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ ὁ ὁποῖος εἶναι δυνατόν νὰ γκρεμιστεῖ. Τὸ ὄριο σ' αὐτὸ τὸ σχῆμα μετατρέπεται ἀπὸ ὄρο κοινωνίας προσώπων σὲ ὄριο διαίρεσης, σὲ μεσότοιχο διάστασης καὶ ἀντίστιξης ἀτομικότητων. Αὐτὴ ἡ ἔκπτωση τῆς ἔννοιας τοῦ ὁρίου προηγεῖται κάθε ἀπόπειρας κατάργησός του. Ἡ διαφορετικότητα: *κάθε ἀπόπειρα κατάρξεως τοῦ ὁρίου τῶν ἑτεροτήτων καταργεῖ τὴ λειτουργία τοῦ ὁρίου ὡς ὄρου ἀποδοχῆς καὶ κοινωνίας τῶν ἑτεροτήτων*. Ἡ πώση καὶ διαστροφή πλέον τοῦ ὁρίου ἀπὸ ὄρο κοινωνίας σὲ ὄρο ἀκοινωνησίας τῶν ἑτεροτήτων ἐπιβάλλει τὴν ὁμοείδεια ὡς τὸν μοναδικὸ δρόμο ἐπίτευξης οὐσιαστικῆς κοινωνίας στὴν πεπτωκυῖα πλέον φυσικὴ καὶ κοινωνικὴ μας πραγματικότητα. Καὶ ἐπειδὴ αὐτὴ ἡ ὁμοείδεια ἀποτελεῖ οὐτοπία, ὁ ἄνθρωπος καταφεύγει σὲ νοητικὲς κατασκευὲς ὁμοείδειας καὶ στὴ συνέχεια ἀντίστιξη αὐτῆς τῆς βεβιασμένης ὁμοείδειας μὲ ὅ,τι θεωρεῖ ἀλλότριον, ξένο καὶ διαφορετικόν.

Στὴν κοινωνικὴ μας πραγματικότητα, ἡ ὁριοθέτηση τῆς κανονικότητος καὶ τῆς περιθωριακότητος εἶναι ἓνα φαινόμενο πολυσύνθετο καὶ πολυδιάστατο. Σχετίζεται μὲ τὴν ἰδεολογία καὶ τὴν κουλτούρα τῆς κάθε κοινωνίας, τὴ θρησκεία, τὶς διαμορφωμένες κοινωνικὲς στάσεις, τὶς ἀναπαραστάσεις καὶ τὰ στερεότυπα ἀλλὰ καὶ μὲ τὶς ἐκάστοτε συνθήκες, τὶς διαμορφωμένες κοινωνικά

7. Γιὰ τὰ ὄρια καὶ τὴ λειτουργία τους βλ. ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΒΑΡΡΙΑΣ, *Περιθωριακότητα καὶ Ἐκκλησία*, Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2004, σσ. 49-87.

σχέσεις, τούς στόχους και τις επιδιώξεις τις οποίες επιβάλλουν κάθε φορά οι περιστάσεις.

Ἡ θεσμοθετημένη ἢ ὄχι ἐπιβολὴ τῶν ὀριοθετήσεων κανονικότητας καὶ περιθωριακότητας, μέσω τῶν μηχανισμῶν τῆς κάθε κοινωνίας, ὑπηρετεῖ τοὺς στόχους τῆς καὶ ἀνταποκρίνεται στὶς προκλήσεις τις ὁποῖες ἀντιμετωπίζει ὁ ἀμυντικός τῆς μηχανισμός. Ἡ κυροδότηση ὅμως καὶ ἡ «δικαίωση» αὐτῶν τῶν ὀριοθετήσεων ἀναζητεῖται στὸ κοινὸ περὶ ἠθικῆς αἴσθημα, ὅπως αὐτὸ πηγάζει ἀπὸ τὴ φυσικὴ τῶν πραγμάτων τάξη, τὴν κοινὴ λογικὴ καὶ τὴ θρησκεία⁸. Ἔτσι, ἀντιστοίχως, τὰ ὅρια ἀνάμεσα στὸ κανονικὸ καὶ τὸ περιθωριακὸ ἐνδύονται κατὰ περίπτωσιν τὸν μανδύα τοῦ φυσικοῦ, τοῦ αὐτονόητου ἢ τοῦ θεοῦ θελήματος.

Οἱ ἀναγωγές αὐτές τῶν ὀρίων τῆς κανονικότητας, προκειμένου νὰ ἔχουν τὸ ἐπιθυμητὸ ἀποτέλεσμα, γίνονται μὲ τρόπο ἐπιλεκτικό, μιὰ πὺν στὴν κοινὴ λογικὴ τὸ φυσιολογικὸ, τὸ λογικὸ καὶ τὸ θρησκευτικὸ δέον σπανίως συμπίπτουν. Μάλιστα αὐτές οἱ τρεῖς πηγές νοηματοδότησης τῆς κανονικότητας καὶ τῆς ἀντιστοιχῆς περιθωριακότητας τις περισσότερες φορές ἐκπέμπουν ἀλληλοσυγκρουόμενα μηνύματα καὶ λειτουργοῦν μέσα σὲ δικά τους ξεχωριστὰ ὅρια ἀντίληψης καὶ κατανόησης τῆς κοινωνικῆς πραγματικότητας, ὥστε νὰ ὑπαγορεύουν διαφορετικὲς ὀριοθετήσεις καὶ διαφορετικοὺς τρόπους ἀντιμετώπισης αὐτῆς τῆς πραγματικότητας.

Γιὰ παράδειγμα, ἡ ἴδια ἢ λογικὴ τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης εἶναι ἡ πλεον φυσικὴ ἔκφραση τοῦ κατ' εἰκόνα Θεοῦ ὑπάρχοντος ἀνθρώπου προσώπου. Μέσα ἀπὸ τὴν ὀπτικὴ τῆς ἀγάπης φαίνεται ὡς μωρία τὸ ἀνελέητο κυνήγι τοῦ πλουτισμοῦ, τῆς δύναμης καὶ τῆς δόξας, δηλαδὴ «τὰ τῶν κοσμικῶν κατορθώματα»⁹. Ἀπὸ τὸν κόσμον ὅμως τῆς πεπτωκυίας ἀτομικῆς καὶ συλλογικῆς ὑπαρξῆς, τῆς κλεισμένης στὸν ἀτομοκεντρισμὸ τῆς ἀκοινωνησίας, αὐτὴ ἡ ἀγάπη βιώνεται ὡς οὐτοπία¹⁰ καὶ παραλογισμός¹¹, ἐπαληθεύοντας τὸ τοῦ ἀββᾶ Ἀντωνίου: «ὅτι ἔρχεται καιρὸς, ἵνα οἱ

8. Γιὰ τὸν κοινωνικὸ χαρακτῆρα τῆς θρησκείας καὶ τὸ ρόλο τῆς στὴ νοηματοδότηση τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς, βλ. ΓΙΟΥΛΤΕΝΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, *Γενικὴ Κοινωνιολογία*, Θεσσαλονίκη: Κυριακίδης Α.Ε. 1997 (5) σ. 165.

9. ΜΑΞΙΜΟΣ Ο ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ, *Κεφάλαια περὶ ἀγάπης* 3.85, P.G. 90.1044A.

10. Βλ. ΓΙΟΥΛΤΕΝΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, «Δόγμα καὶ ἦθος στὴ ζωὴ καὶ τὴν παράδοση τῆς Ἐκκλησίας», *Μαρτυρία ζωῆς*, Ἀθήνα: Ἄρμος 1999, σ. 17.

11. Βλ. ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, «Δοκίμιο κοινωνιολογίας τῆς ἠθικῆς», *Σύναξη* 63 (1997), σσ. 23-24.

ἄνθρωποι μανῶσι, καὶ ἐπὶ ἰδωσί τινα μὴ μαινόμενον, ἐπαναστήσονται αὐτῷ λέγοντες ὅτι Σὺ μαινῇ, διὰ τὸ μὴ εἶναι ὅμοιον αὐτοῖς»¹². Τὸ κατόρθωμα τῆς ἀγάπης αὐτῆς, ποὺ κάνει τὸν ἀγαπῶντα νὰ εὐχεται: «εἰ δυνατόν ἦν μοι εὐρεῖν κελεφόν· καὶ δοῦναι αὐτῷ τὸ ἐμὸν σῶμα, καὶ λαβεῖν τὸ αὐτοῦ»¹³ καὶ τὸν ὁδηγεῖ στὴν ἀναζήτηση τοῦ «οἰκείου συμφέροντος ἐν τῷ τοῦ πλησίον συμφέροντι»¹⁴ ἀντιμετωπίζεται ἀπὸ τὸν «κόσμο» ὡς παράπτωμα, ὡς «πτῶμα μέγα»¹⁵, καὶ ξενίζει ὡς ἀφύσικη κατάσταση¹⁶.

Στὴν πεπτωκυῖα μας πλέον πραγματικότητα, τὸ λογικὸ καὶ τὸ φυσικὸ ὁριοθετοῦνται μὲ διαφορετικὸ τρόπο καὶ ἡ ὁριοθέτηση τοῦ κανονικοῦ, τοῦ «καθὼς πρέπει» ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρὰ καὶ τοῦ περιθωριακοῦ ἀπὸ τὴν ἄλλη, συνιστᾷ δίπολο ἀκοινωνησίας, τὸ ὁποῖο δίνει περιεχόμενο καὶ ρυθμίζει τὶς κοινωνικὲς συγκρίσεις. Παρὰ τὴ ρευστότητα, πολυπλοκότητα καὶ ποικιλία τῆς τυπολογίας αὐτοῦ τοῦ διπόλου ἀπὸ κοινωνία σὲ κοινωνία καὶ ἀπὸ ἐποχὴ σὲ ἐποχὴ, ὡς ὁ κοινὸς χαρακτήρας του καὶ ὡς τὸ φαινότυπό του διαφαίνεται ὁ παράγων δύναμη. Οἱ τρόποι ἔκφρασης τῆς δύναμης συχνὰ ποικίλλουν τόσο, ὥστε νὰ συγκαλύπτουν τὴν καταλυτικὴ τῆς παρουσίας στὰ βαθύτερα κίνητρα τῶν ἐνεργειῶν καὶ σχέσεών μας μὲ τοὺς ἄλλους.

Ὅταν ὁ παράγων δύναμη ἐκφράζεται στὸ πεδίο ποὺ ὀρίζεται μεταξὺ φυσικῆς ρώμης καὶ φυσικῆς ἀδυναμίας, δημιουργεῖ κατηγοριοποιήσεις τοῦ τύπου: ἄνδρες (οἱ δυνατόι) καὶ γυναῖκες (οἱ ἀδύναμες), νέοι (οἱ δυνατόι) καὶ γέροι/παιδιά (οἱ ἀδύναμοι), ὑγιεῖς (οἱ δυνατόι), ἀνάπηροι καὶ ἀσθενεῖς (οἱ ἀδύναμοι) κ.ο.κ. Στὸ ἐθνοτικὸ καὶ πολιτισμικὸ πεδίο ὁ παράγων δύναμη δημιουργεῖ ἐπίσης ἀντιθετικὰ σχήματα ἀκοινωνησίας τοῦ τύπου: λευκοί / μαῦροι, Δύση (Εὐρωπαῖοι καὶ Ἀμερικανοί) / τρίτος κόσμος, πολιτισμένοι / βάρβαροι, ἀνεπτυγμένοι / ὑπανάπτυκτοι, κ.ο.κ. Μὲ παρόμοιο τρόπο, ὅταν ὁ παράγων δύναμη ἐκφράζεται στὸ πεδίο ποὺ ὀρίζεται μεταξὺ κοινωνικῆς ἰσχύος καὶ κοινωνικῆς ἐξαθλίωσης, δημιουργεῖ ἀντιθετικὰ ζεύγη τὰ ὁποῖα λειτουργοῦν ὡς δίπολα ἀκοινωνησίας καὶ στὰ ὁποῖα κάθε κατηγοριοποίηση παραπέμπει στὸ βασικὸ δίπολο: δυνατός / ἀδύνατος. Τέτοια ἀντιθετικὰ ζεύγη γιὰ παράδειγμα

12. ΠΑΛΛΑΔΙΟΣ, *Λαυσαϊκὴ Ἱστορία. Περί τοῦ ἀββᾶ Ἀντωνίου* 25, P.G. 65.84.

13. ΠΑΛΛΑΔΙΟΣ, *Λαυσαϊκὴ Ἱστορία. Περί τοῦ ἀββᾶ Ἀγάθωνος* 26, P.G. 65.116.

14. ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Ὁμιλία εἰς τὴν Α΄ Κορινθ.* 33.3, P.G. 61.280.

15. ΜΑΞΙΜΟΣ Ο ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ, *Κεφάλαια περὶ ἀγάπης*, 3.85, P.G. 90.1044A.

16. Βλ. ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΗΣ ΚΛΙΜΑΚΟΣ, *Κλίμαξ* 26, P.G. 88.1013B.

είναι τὰ ἐξῆς: Πλούσιοι / φτωχοί. Μορφωμένοι / ἀμόρφωτοι. Ἄτομα με πολιτική ἐξουσία, συνδικαλιστική καὶ πολιτική ἐκπροσώπηση καὶ κύκλο γνωριμιῶν / ἄτομα χωρὶς δυνατότητα πολιτικῆς παρουσίας καὶ ἐκπροσώπησης. «Ἐπώνυμοι» / «ἄνώνυμοι». Ἄτομα ὁμορφα (σύμφωνα με τὶς κοινωνικά διαμορφωμένες αἰσθητικὲς συντεταγμένες), σεξουαλικῶς γοητευτικά καὶ με προσωπική ἀκτινοβολία / ἄτομα πού, βάσει τῶν ἰδίων αἰσθητικῶν συντεταγμένων, κρίνονται ὡς ἄσχημα, «ἀντισεξουαλικά», καὶ ἀπογοητευτικά ὡς προσωπικότητες. Ἄτομα με ἱκανότητες καὶ δεξιότητες πού ἀπολαμβάνουν ἐκτίμησης ἀπὸ τὸ κοινωνικὸ περιβάλλον / ἄτομα τὰ ὁποῖα κρίνονται ἀδέξια καὶ ἀνίκανα νὰ ἀνταποκριθοῦν στὶς κοινωνικά προβαλλόμενες ἀπαιτήσεις, κ.ο.κ.

Τὰ δίπολα αὐτὰ ἀποτελοῦν πόλους ἀντιθέσεων καὶ ἐντάσεων, διαγράφουν ὅρια ἀκοινωνησίας καὶ εἰκονίζουν ὡς «ἄρρωστήματα» τὴν πεπτωκυῖα μας κοινωνική πραγματικότητα. «Πενία καὶ πλοῦτος, ἐλευθερία τέ, ἦν φαμεν, καὶ δουλεία καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν ὀνομάτων, ὥστερον ὑπεισῆλθε τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων, ὥσπερ ἄρρωστήματα κοινὰ τινὰ τῇ κακίᾳ συνεισπεσόντα, κακείνης ὄντα ἐπινοήματα»¹⁷.

Ἡ πτώση τῶν πρωτοπλάστων δὲν εἶχε ὡς συνέπεια βεβαίως τὴν κατάργηση τῶν ὁρίων τῆς ἑτερότητας Θεοῦ - ἀνθρώπου ἀλλὰ τὴν ἔκπτωση αὐτῶν τῶν ὁρίων σὲ ὅρια ἀντίθεσης καὶ τὴν ἀνάγκη περιφρούρησης τῆς ἀτομικότητας πίσω ἀπὸ νέα ὅρια πού ἀποκλείουν τὴν κοινωνία τῶν ἑτεροτήτων. Στὴν πολυδιασπασμένη πλέον πεπτωκυῖα ὑπαρξὴ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου, ὁ φόβος τῆς ἀνυπαρξίας ἐπιβάλλει «περιζώματα» ἐγωκεντρικῆς περιχαράκωσης καὶ αὐτοπροστασίας ἀπέναντι στὴν ἀπειλὴ τῶν ἑτεροτήτων. Αὐτὰ ἀποτελοῦν τὴν ἐντελέχεια τοῦ ἀτομικισμοῦ, ὁ ὁποῖος βρίσκεται πίσω ἀπὸ τὸ διστορικὸ καὶ σύγχρονο ἡδονιστικὸ, σεξουαλικὸ καὶ οἰκονομικὸ σύστημα ἀξιών¹⁸. Ἡ πτώση τοῦ ἀνθρώπου γίνεται ἔτσι πτώση στὴ φιλαυτία. Ὁ ἄνθρωπος τῆς πτώσης «βλέπει τοὺς πάντες ὡς ἀντικείμενα, χρήσιμα γιὰ τὴ δική του ἐγωκεντρικὴ ἱκανοποίηση. Ἡ ὕλική καὶ ψυχολογικὴ κατοχή, ἡ χρῆση καὶ ἡ κατάχρηση ὁδηγοῦν στὴν ἀντιπαράθεση, τὸ χωρισμὸ καὶ τὴ διαίρεση»¹⁹.

17. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΑΖΙΑΝΖΗΝΟΣ, *Λόγος 14 Περὶ φιλοπρωχίας*, P.G. 35.892. Βλ. ἐπίσης Ἀναστάσιος ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΤΟΣ, Ἀρχιεπίσκοπος Τυράνων, ὁ.π., σ. 213.

18. Βλ. THOMAS WILLIAM I. & ZNANIECKI FLORIAN, «Family Disorganization - 'I' attitudes vs. 'we' attitudes», *Sociological Theory*, N.Y. Harper & Rons, σ. 589.

19. ΦΩΤΙΟΥ ΣΤΑΥΡΟΣ, «Ἡ ζωὴ ὡς ἀγάπη κατὰ τὸν ἅγιον Ἰσαὰκ τὸν Σύρο», *Μαρτυρία ζωῆς*, ὁ.π., σ. 157.

Ὁ πλοῦτος ἀποτελεῖ τὸ κατ' ἐξοχήν «περίζωμα» πὺν ἐξασφαλίζει στὸν πλοῦσιο ἡ ἀτομοκεντρικὴ παράχρηση τῆς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ. Ἀντιθέτως, μέσα ἀπὸ τὸ πρῖσμα τοῦ ἀτομικισμοῦ, ὁ πλοῦτος τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν χάνει τὴ σχεσιακὴ καὶ κοινωνικὴ του διάσταση. Αὐτονομεῖται ὡς ἐπιδίωξη καὶ στοχοθετεῖται ὡς βεληνεκὲς τῶν δημιουργικῶν δραστηριοτήτων καὶ τῶν ἱκανοτήτων τοῦ ἀτόμου, ἔτσι ὥστε ἡ ἐπιδίωξή του νὰ βιώνεται ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο τῆς πεπτωκυίας κοινωνίας μας ὡς θεμιτὴ καὶ ἐπιβεβλημένη, ἠθικὰ δικαιωμένη καὶ εὐλογημένη ἀπὸ τὸ Θεό²⁰. Ἡ κατοχὴ τοῦ πλοῦτου γίνεται κατάκτηση καὶ βεβαίωση τῆς ἀξίας τοῦ ἀτόμου. Ἡ ἐθελουσία πτωχεία τῶν ἀγίων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἀπλῶν χριστιανῶν, πὺν σὲ κάθε ἐποχὴ εὐχαριστοῦν τὸ Θεὸ γιὰ τὴ φτώχειά τους καὶ δίνουν τὴ μαρτυρία τῆς ἀγάπης, φαντάζει «ἄρρωστη»²¹, ἀκατανόητη καὶ περιθωριακὴ.

Ὡς προῖον τῆς παράχρησης τῶν ἀγαθῶν τῆς δημιουργίας, ὁ πλοῦτος λειτουργεῖ ὡς περίζωμα ἀκοινωνησίας καὶ ὄριο πὺν χωρίζει τὶς ἀνεπτυγμένες χώρες ἀπὸ τὶς «ὑπανάπτυκτες», τὶς καπιταλιστικὲς μητροπόλεις ἀπὸ τὴν καπιταλιστικὴ περιφέρεια πὺν ὑπηρετεῖ τὶς ἀνάγκες τῆς μητρόπολης, τοὺς δυνατοὺς τῆς κάθε κοινωνίας ἀπὸ τοὺς ἐξαθλωμένους καὶ στιγματισμένους ὡς ἀνίκανους, τοὺς εὐνύποληπτους πολίτες (τῶν ὁποίων ἡ ἐργασία μπορεῖ καὶ τοὺς ἐξασφαλίζει μίᾱ «καθὼς πρέπει» ζωὴ) ἀπὸ τοὺς ὑποαπασχολούμενους, τοὺς ἀνεργούς, τοὺς ἄστεγους, τοὺς πλάνητες (ἀλήτες), τοὺς «κλωσάρ» καὶ «λοῦμπεν». Μ' αὐτὴν τὴ λειτουργία τοῦ πλοῦτου ὡς ὁρίου ἀντίστιξης καὶ ἀκοινωνησίας σχετίζονται ἅμεσα τὰ φαινόμενα τῆς κοινωνικῆς παθογένειας, ἡ δημιουργία τῆς κοινωνίας τοῦ «homo homini lupus»²², ἀπότοκος τῆς ὁποίας εἶναι οἱ ἐξεγέρσεις, οἱ ἐπαναστάσεις καὶ οἱ παντοειδεῖς πόλεμοι πὺν συγκλονίζουν τὴ σημερινὴ ἀνθρωπότητα.

Ὅμως, δὲν εἶναι μόνο ἡ φύση πὺν μὲ τὴν ἀτομοκεντρικὴ παράχρησή της βιάζεται νὰ λειτουργεῖ ὡς περίζωμα²³. Ἀκόμη καὶ οἱ πιδ εὐγενεῖς ὄροι κοινω-

20. Βλ. ΓΙΟΥΑΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, *Κοινωνιολογία τῆς θρησκείας*, Θεσσαλονίκη: Πουρναράς 2002 (4), σ. 298.

21. Βλ. Βέπερ Μ., *Ἡ προτεσταντικὴ ἠθικὴ καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ καπιταλισμοῦ* (μετ. Μ. Κυπραίου), Ἀθήνα: Gutenberg 1978, σ. 23-24.

22. Αὐτὴ τὴ φράση τοῦ Hobbes (ὁ ἄνθρωπος γιὰ τὸν ἄνθρωπο λύκος) χρησιμοποίησε ὁ George Rouault ὡς τίτλο τοῦ συγκλονιστικοῦ ἔργου πὺν ζωγράφησε τὸ 1944 καὶ ἀποτυπώνει τὴν ἐντελέχεια τοῦ πολέμου. Βλ. HOFFMANN EDITH, *Expressionism*, London: Methuen & Co LTD, σ. 42.

23. Γιὰ τὶς μορφὲς παράχρησης τῆς φύσης βλ. ΚΕΣΕΛΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΕΣΤΗΣ, *Ἄνθρωπος καὶ φυσικὸ περιβάλλον*, Ἀθήνα, Δόμος 1992, σσ. 117-133.

νίας τῶν ἑτεροτήτων βιάζονται ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀτομικισμοῦ νὰ λειτουργοῦν ὡς ὅρια ἀκοινωνησίας. Ὁ ἔρωτας καὶ ἡ θρησκεία εἶναι δυὸ ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ὅρους.

Στὴν κοινωνικὴ μας πραγματικότητα, λοιπόν, τὴν πραγματικότητα τῆς ἀτομοκεντρικῆς περιφρούρησης, ἀκόμη καὶ ὅσα φύσει καλοῦνται νὰ λειτουργοῦν ὡς ὅρια κοινωνίας, ὅπως ἡ φύση, ὁ ἔρωτας καὶ ἡ θρησκεία, διαστρέφονται σὲ περιζώματα καὶ ὅρια ἀκοινωνησίας. «Ἡ παρὰ φύση λειτουργία τοῦ ἐπιθυμητοῦ ὁδηγεῖ στὴν παράχρηση καὶ διαστροφή τους»²⁴. Αὐτὴ ἀποκαλύπτει τὴν ἀμαρτωλότητα τῆς πεπτωκυίας μας κατάστασης, μιὰ πού «ἐπὶ πάντων πραγμάτων, ἡ παράχρησὶς ἐστὶν ἡ ἀμαρτία»²⁵.

III. Ταυτότητα καὶ ἑτερότητα²⁶. Τὸ βύθισμα τοῦ ἀνθρώπου στὸ μῆ-ὄν, ἡ βίωσις τῆς ὑπαρξιακῆς γύμνιας, ἡ ἀγωνία τὴν ὁποία γεννᾷ ἡ ἐμπειρία τῆς φθορᾶς ὠθοῦν στὴ νευρωτικὴ ἀνάγκη ὀχύρωσης τῆς ἀτομικότητος ὅλο καὶ περισσότερο πίσω ἀπὸ εἶδωλα τοῦ τραυματισμένου «ἐγώ». Ἡ φιλαντία, ὁ ἐγῶισμός, ἡ ιδιοτέλεια, ἡ ζηλοτυπία, ὁ ἀγώνας νὰ ἀποδείξει στὸν ἑαυτό του καὶ τοὺς ἄλλους πὺς ἔχει ἀξία, καὶ ὅλα ὅσα χαρακτηρίζουν ἓνα πρὸς θάνατον ἄτομο πού φτιασιδώνεται καὶ προσποιεῖται τὸ «παλικαράκι», εἶναι οἱ πικροὶ καρποὶ τῆς ἀπέλπιδης προσφυγῆς στὸν ἀτομικισμό. Κι αὐτὸ γιατί ὁ ἄνθρωπος τὰ «πάντα ὑφίσταται ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀποθανεῖν»²⁷.

Βεβαίως στίς θρησκείες τὸ νόημα τῆς ζωῆς δὲν ἐξαντλεῖται στὸν ἀτομικὸ ἢ στὸν διὰ τοῦ συλλογικοῦ ἀτομικὸ εὐδαιμονισμό, ἀλλὰ ἐμπνέεται ἀπὸ τὴ θεολογία τῆς κάθε θρησκείας καὶ τίς θρησκευτικές, ἰδεολογικὲς καὶ ἠθικὲς δοξασίες πού ἀπορρέουν ἀπ' αὐτή. Παρὰ ταῦτα, ἡ ὀπτική αὐτὴ ὅχι μόνο δὲν διαφοροποιεῖ τὴν ἀντίληψη τῶν ὁρίων τῆς πεπτωκυίας ἀτομικῆς ὑπαρξίης ὡς ὁρίων ἀκοινωνησίας ἀλλὰ συχνὰ προσθέτει σ' αὐτὰ καὶ νέα ὅρια, αὐτὰ πού ἐμπνέει ἡ θρησκευτικὴ ἰδεολογία, μεταφυσικὴ ἢ ὅχι. Τὰ ὅρια αὐτὰ συμπυκνώνονται στὴν ἀντιδιαστολὴ ἱεροῦ καὶ βέβηλου, ἡ ὁποία μὲ τὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο, ἀνάλο-

24. ΚΕΣΕΛΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΕΣΤΗΣ, *Πάθη καὶ ἀρετὲς στὴ διδασκαλία τοῦ Ἀγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ*, Ἀθήνα: Δόμος 1982, σ. 64.

25. ΜΑΞΙΜΟΣ Ο ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ, «Περὶ ἀγάπης κεφ. ἑκατοντὰς Γ', 75», *Φιλοκαλία Β'*, Ἀθήνα: Ἀστήρ 1984, σ. 39.

26. Γιὰ τὴν ταυτότητα καὶ ἑτερότητα στὴ πεπτωκυία φύση βλ. ΒΑΡΡΙΑΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ, ὁ.π., σσ. 89-190.

27. ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Εἰς τὴν Πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολὴν* 4.4, P.G. 63.41.

γα μὲ τὴν ἰδεολογία, τὴ θρησκεία καὶ τὴν ἐποχή, χωρίζει μανιχαϊκὰ τὸν κόσμον καὶ τὰ τοῦ κόσμου, τὸν ἄνθρωπον καὶ τὰ τοῦ ἀνθρώπου σὲ ὑψηλὰ καὶ ποταπά, ἅγια καὶ μιαινά, καλὰ καὶ κακὰ, ἱερὰ καὶ βέβηλα.

Γι' αὐτὸ ἡ θρησκεία τοῦ πεπτωκότος ἀνθρώπου δὲν μπορεῖ νὰ θεραπεύσει τὴν ἀκοινωνησία τῶν ἑτεροτήτων, ποὺ εἶναι ἡ ἀρχέγονη ἁμαρτία, γιατί ἡ ἴδια ἔχει ἀποδεχθεῖ τὸν περιορισμὸ τοῦ Θεοῦ στὴ σφαῖρα τοῦ ἱεροῦ, τοῦ πνευματικοῦ καὶ ὑπερφυσικοῦ, τὴν «ἐξορία» Του μακριὰ ἀπὸ τὸν πραγματικὸν μας κόσμον²⁸. Ἀκόμη καὶ ἡ Ἐκκλησία, ὅταν ἐκκοσμικεύεται καὶ ἀποκτᾷ τὴ μορφή καὶ τὸ σχῆμα ἑνὸς ἀνθρωπιστικοῦ καὶ ἠθικοκεντρικοῦ καθιδρύματος μὲ σαφεῖς ὁριοθετήσεις ἀνάμεσα στὸ ἱερὸ καὶ τὸ βέβηλο, συμπεριφέρεται σὰν θεσμὸς ποὺ εἶναι «ἀνίκανος νὰ διαλεχθεῖ σωτηριολογικὰ μὲ τοὺς ἀσώτους, τὶς πόρνες καὶ τοὺς τελῶνες τῆς ἐποχῆς μας, μὲ κάθε ἀπλὸ καὶ εἰλικρινῆ ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ μὲ τοὺς διανοούμενους καὶ τοὺς στοχαστές»²⁹.

Ἡ ἁμαρτωλότητα τῆς ἀνθρώπινης κατάστασης, ὡς κληρονομία καὶ παγιωμένη ροπή, ἐκφράζεται στὸ ὅτι ὁ φόβος τοῦ Ἄλλου εἶναι πλέον συστατικὸ στοιχεῖο τῆς πάσχουσας ὑπαρξῆς μας. Τὸ ἀφύσικο καὶ παθολογικὸ αὐτῆς τῆς κατάστασης ἀποκαλύπτει τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ φόβος τοῦ Ἄλλου καταλήγει στὸν φόβο κάθε ἑτερότητας. Ἔτσι, ἐπειδὴ ἡ ριζικὴ διαφορὰ ἀποτελεῖ ἀνάθεμα καὶ ἀπειλή, ὅταν ἀποδεχόμαστε κάποιους ἄλλους, τοὺς ἀποδεχόμαστε μόνον ὅταν ἀναγνωρίσουμε σ' αὐτοὺς στοιχεῖα ταυτότητας καὶ ὁμοιότητάς τους μ' ἐμᾶς. «Ὅτι αὐτὸ εἶναι παγκόσμιον καὶ παθολογικόν, μποροῦμε νὰ τὸ δοῦμε στὸ γεγονὸς ὅτι ἀκόμα κι ὅταν ἡ διαφορὰ δὲν συνιστᾷ πραγματικὴ ἀπειλή γιὰ ἐμᾶς, τὴν ἀπορρίπτουμε ἀπλῶς ἐπειδὴ τὴν ἀντιπαθοῦμε ἢ τὴν ἀπεχθανόμαστε»³⁰.

Ἡ ὁριοθέτηση τοῦ «ἐαυτοῦ» ἐναντι καὶ ἐναντίον κάθε «ἄλλου» καὶ κάθε ἑτερότητας ἀποτελεῖ ἀμυντικὸ μηχανισμό ἀπέναντι στὴν ἀπειλή τῆς ἀνυπαρξίας καὶ τοῦ θανάτου, γι' αὐτὸ καὶ «κάθε ἀντι-κείμενο (εἴτε ἄνθρωπος, εἴτε φύση) πρέπει νὰ ὑποταχθεῖ μήπως καὶ ἔτσι ὑποταχθεῖ ὁ ἴδιος ὁ θάνατος»³¹. Αὐτὴ ἡ ὁριοθέτηση διαστρέφει τὴν προσωπικὴ διάσταση τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξης, κα-

28. Βλ. SCHMEMANN ALEXANDER, *For the life of the world*, St. Vlad: mir's Seminary Press 1973, σ. 16.

29. π. ΑΥΓΟΥΣΤΙΔΗΣ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ, «Προβληματισμοὶ ἐκκλησιαστικῆς αὐτοσυνειδησίας», *Σύναξη* 51 (1994), σ. 109.

30. ΖΗΖΙΟΥΛΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ, Μητροπολίτης Περγάμου, «Κοινωνία καὶ ἑτερότητα», περ. *Σύναξη* 76 (2000), σ. 5.

31. ΛΙΑΜΗΣ ΗΛΙΑΣ, «Τὸ ὄραμα τῆς Βασιλείας», *Σύναξη* 45 (1993), σ. 39.

ταργεί τὸν λόγο τῶν ἑτεροτήτων καὶ ἰχνογραφεῖ τὰ ὅρια τῆς κόλασης τοῦ ἀκοινωνήτου βίου στὶς συντεταγμένες πού τὰ περιγράφει τὸ ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴ Λαυσαϊκὴ Ἱστορία: «καὶ οὐκ ἔστι πρόσωπον πρὸς πρόσωπον θεάσασθαι τινα· ἀλλὰ τὸ πρόσωπον ἐκάστου, πρὸς τὸν ἑτέρου νῶτον κεκόλληται»³². Ὄντως, «ἡ κόλαση δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἀφόρητη μοναξιά καὶ ἀδυναμία κοινωνίας μὲ τὸ πρόσωπο τοῦ ἄλλου. Εἶναι ἡ ἀπατηλὴ τοπικὴ ἐγγύτητα, πού στερεῖ τὴ δυνατότητα τῆς θεωρίας τοῦ προσώπου καὶ ἐπικοινωνίας μαζί του»³³.

Στὶς συντεταγμένες πού ὀρίζει ὁ φόβος τοῦ «ἄλλου», ὁ πεπτωκὴς ἄνθρωπος γεύεται τὸν κάθε «ἄλλο» σὰν ἀπειλὴ καὶ τὸν ἀντιμετωπίζει σὰν τὴν ἀφορμὴ τῆς δικῆς του «κόλασης»³⁴. «Τὸν ξένο καὶ τὸν ἐχθρὸ τὸν εἶδαμε στὸν καθρέφτη»³⁵. Καὶ πράγματι, τὸ μαρτύριο τοῦ νὰ μὴν ἀγαπάει κανεὶς εἶναι κόλαση μόνο πού οἱ ἄλλοι εἶναι μονάχα ἡ ἀφορμὴ γιὰ τὴ δική μας κόλαση, ἐνῶ ἡ αἰτία βρίσκεται στὴ δική μας ἀδυναμία σχέσης, στὸ δικό μας ἐγκλωβισμό στὴν ἐγωκεντρικὴ αὐτονομία τῆς ἀτομικότητας³⁶. Σ' αὐτὸ τὸ πλαίσιο, ἡ ἐννοία τῆς ταυτότητας διαμορφώνεται σὲ ἀντιπαράθεση καὶ ἀντιδιαστολὴ πρὸς κάθε ἑτερότητα, ἔτσι ὥστε ταυτότητα καὶ ἑτερότητα νὰ συνιστοῦν ἓνα δίπολο.

Τελικά, ὁ ἄνθρωπος τῆς πεπτωκυίας φύσης, ὁ περιχαρακωμένος στὴν αὐτονομία τῆς ὑπαρξης καὶ τὴν ἀτομοκεντρικὴ περιφρούρηση πού τοῦ ἐμπνέει ὁ φόβος τοῦ «ἄλλου», συγκροτεῖ τὴν αὐτοθεώρησή του μέσα στὸ διπολικὸ σχῆμα ἀντίστιξης τῆς ταυτότητας καὶ τῆς ἑτερότητας. Στὸ σχῆμα αὐτό, κάθε «ἄλλος» ἀντιμετωπίζεται ὡς ἐχθρὸς καὶ κάθε ἑτερότητα βιώνεται ὡς ἀπειλή. Ἡ ταυτότητα, ἔτσι, διαμορφώνεται μέσα ἀπὸ ἀμυντικούς μηχανισμούς, πού τῆς ἐπιβάλλουν ἀφ' ἑνὸς τὴν ἀκοινωνησία μὲ κάθε ἑτερότητα καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν προσπά-

32. ΠΑΛΛΑΔΙΟΣ, *Λαυσαϊκὴ Ἱστορία, Ἀποφθέγματα ἁγίων γερόντων*, P.G. 65. 280AB.

33. ΚΕΣΕΛΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΕΣΤΗΣ Γ., «Ἡ κοινωνικότητα ὡς μοναξιά καὶ ἡ Ἐκκλησία ὡς ἀληθινὴ κοινωνία», *Μαρτυρία ζωῆς*, ὅ.π., σ. 112.

34. Βλ. SARTRE J. P., *L' Etre et le Neant*, Paris 1949, σ. 254. Βλ. ἐπίσης καὶ ΚΕΣΕΛΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΕΣΤΗΣ, ὅ.π., σ. 90 καὶ ΠΑΠΑΠΕΤΡΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ε., *Ἡ ιδιοτροπία ὡς πρόβλημα ὀντολογικῆς ἡθικῆς*, Ἀθήνα 1973, σ. 108.

35. ΣΕΦΕΡΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ, «Μυθιστόρημα Δ' », *Ποιήματα*, Ἀθήνα: Ἰκαρος, 1974, σ. 46.

36. Βλ. ΓΙΑΝΝΑΡΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ, *Ἡ ἐλευθερία τοῦ ἥθους*, Ἀθήνα: Γρηγόρης 1979, σ. 45. Ὁ συγγραφέας σχολιάζοντας τὴν περὶ κόλασης ἀποψη τοῦ Sartre γράφει: «Ὁ Ντοστογιέβσκυ εἶχε προηγηθεῖ ἀπ' τὸν Sartre στὸν ὀρισμὸ τῆς κόλασης, μέσα ἀπὸ τὴν ἴδια προοπτικὴ, ἀλλὰ μὲ πληρέστερη διατύπωση: «Κόλαση εἶναι τὸ μαρτύριο τοῦ νὰ μὴν ἀγαπάει κανεὶς». (Ἀδελφοὶ Καραμάζωφ, Α' 6,III: Ἀπὸ τίς διδαχὲς καὶ ὁμιλίες τοῦ στάρετς Ζωσιμᾶ, Θ')».

θεια φαντασιακῆς ἐκμηδένισης κάθε διαφορετικότητας. Οἱ φορεῖς αὐτῆς τῆς διαφορετικότητας, οἱ ἄλλοι, ὡς ἀποδιοπομπαῖοι τράγοι ὠθοῦνται σ' ἓνα χῶρο «σκιᾶς», πεδίο ὁρατῆς ἀπουσίας, ἓνα περιθώριο τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, κατηγοριοποιημένο ὡς ἀντι-θέση.

Τό «περιθώριο» ἔτσι, ὄχι ὡς ἑτερότητα ἀλλὰ ὡς κοινωνικὴ κατάσταση ποικιλόμορφης καταδίκης σὲ περιθωριοποίηση τῶν «διαφορετικῶν», συνιστᾷ ἔκφραση τῆς ἀρχέγονης ἁμαρτίας τοῦ πεπτωκότος ἀνθρώπου κάθε ἐποχῆς. Στὶς δομὲς τῆς κοινωνίας, στὸ συλλογικὸ, ὁμαδικὸ καὶ διομαδικὸ, προσωπικὸ καὶ διαπροσωπικὸ ἐπίπεδο, ἐπειδὴ ταυτίσαμε τὴ διαφορὰ μὲ τὴ διαίρεση, προσπαθοῦμε νὰ ἀρνηθοῦμε τὴν ἑτερότητα, νὰ τὴν ἐκμηδενίσουμε φαντασιακὰ καὶ νὰ περιθωριοποιήσουμε ἢ νὰ ἀποκλείσουμε τοὺς φορεῖς τῆς, προκειμένου νὰ ἐπιτύχουμε μίαν φαντασιακὴ ὁμοείδεια, ποὺ τὴν προβάλλουμε ὡς προϋπόθεση κάθε σχέσης καὶ κοινωνίας.

Ἡ διαστροφή τῆς κοινωνικότητας σὲ ἐνδοομαδικὴ εὐνοιοκρατία³⁷, οἱ κοινωνικὲς ἀναπαραστάσεις τῆς νόρμας τοῦ «καθὼς πρέπει» καὶ τοῦ «περιθωριοκοῦ», ἡ ἐνδο-ομαδικὴ καὶ διομαδικὴ διαστρέβλωση, τὰ ὁποῖα μὲ ἓναν ἀμφίδρομο τρόπο ἀλληλεπιδροῦν στὸν προσδιορισμὸ τῶν διομαδικῶν σχέσεων, ὑπηρετοῦν τὴν ἁμαρτημένη αὐτὴ ἀνάγκη γιὰ περιθωριοποίηση τῶν «ἀταίριαστων». Ἡ ἀφετηρία, ἡ βάση καὶ ἡ λειτουργία αὐτῶν τῶν παραμέτρων ἐλέγχεται ἀπὸ τὸ βίωμα, τὸ ἦθος καὶ τὴ Θεολογία τῆς Ἐκκλησίας ὡς ἁμαρτημένη κατάσταση, ὡς «ἀρρώστημα» καὶ ἐκτροπὴ ἀπὸ τὴν κατὰ Θεὸ φυσικὴ τῶν πραγμάτων τάξη καθὼς καὶ ὡς «ἀνωμαλία».

Ἡ Ποιμαντικὴ τοῦ «περιθωρίου», ἔτσι, δὲν ὀρίζεται στὴ σχέση τῆς Ἐκκλησίας ὡς ὀργανισμοῦ ἀπὸ τὴ μία καὶ τοῦ «περιθωρίου» ὡς τοῦ καλειδοσκοπικοῦ φάσματος τῶν «ἀταίριαστων» ἀπὸ τὴν ἄλλη. Ἀντιθέτως ὀρίζεται στὸ πεδίο σχέσεων τῆς Ἐκκλησίας στὶς καθολικὲς τῆς διαστάσεις, μὲ τὸν ἐντὸς τῆς καὶ γύρω τῆς κόσμου τῆς ἀκοινωνησίας καὶ πολυδιάσπασης, στὴν προοπτικὴ τῆς μεταποίησης αὐτοῦ τοῦ κόσμου σὲ Ἐκκλησία.

37. Γιὰ τὴν ἀκοινωνησία τῶν ἑτεροτήτων καὶ τὴν ἐνδοομαδική/διομαδικὴ διαστρέβλωση βλ. ΒΑΡΡΙΑΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ, ὅ.π., σσ. 191-310.

IV. Ἡ Ποιμαντική τοῦ «περιθωρίου» στο πεδίο τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καί «κόσμου»

Ἡ Ἐκκλησία ὡς Θεανθρώπινη κοινωνία καί σῶμα τοῦ ζῶντος Χριστοῦ αἶρει τὸ μεσότοιχο τῆς ἁμαρτίας, καρδιὰ τῆς ὁποίας ἦταν καί εἶναι ὁ φόβος τοῦ Ἄλλου, καί ἀποκαθιστᾷ τὴν κοινωνία καί τὴν εἰρήνην μεταξὺ ἀνθρώπου καί Θεοῦ, τοῦ κατ' ἐξοχὴν Ἄλλου. Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ γίνεται συνδετικὸς δεσμὸς ὅλων τῶν ἑτεροτήτων, σὲ ἓνα σῶμα πού «ἀπαρτίζεται μέσα στὴ σχέση ζωοδό- τη καὶ ἀγαπητικοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ κτίσης, λογικῶν καὶ νοερῶν ὄντων, πού ἔχουν ἀπὸ τὴ φύση τους κάθε ἀνάγκη γιὰ ζωοποίηση καὶ θέωση, ἀπὸ τὸ ἄλλο. Αὐτὸ εἶναι τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας πού ἀγκαλιάζει τὶς διαστάσεις ὁλόκληρης τῆς φύσης»³⁸ καὶ συνιστᾷ «καθολικὴν ἐνότητα»³⁹. Μ' αὐτὴν τὴν εὐρύ- τητα πρέπει νὰ κατανοηθεῖ ἡ οἰκουμενικότητα καὶ καθολικότητα τῆς Ἐκκλη- σίας. Ἡ Ἐκκλησία ἔτσι σαρκώνει στὸ παρὸν τὴν ἐν Χριστῷ ἐσχατολογικὴ τῆς καθολικότητας, τὴν ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητικὴ κοινωνία καὶ ἐνότητα τῶν ἑτε- ροτήτων, τὴ δόξα τοῦ ἐν Τριάδι Θεοῦ⁴⁰.

Σ' αὐτὴν τὴ διάσταση τῆς καθολικότητας τῆς Ἐκκλησίας⁴¹, ἡ ἀγαπητικὴ κί- νηση τοῦ ἐνὸς πρὸς τὸν ἄλλο αἶρει τὸ φόβο καὶ τὴν ἀμυντικὴ ἐγωκεντρικὴ πε- ριφρούρηση, πού διαιωνίζει τὴν ἁμαρτία, τὴν ἀκοινωνησία τῶν ἑτεροτήτων. Ἡ ἀκοινωνησία τῶν ἑτεροτήτων ἐπέβαλε τὴν ὁμοείδεια ὡς προϋπόθεση τῆς κοι- νωνίας καὶ αὐτὴ βρίσκεται πίσω ἀπ' ὅλους τοὺς μηχανισμοὺς ὁμογενοποίησης, ἀνελευθερίας, πλαστῆς ὁμοιογένειας, «κανονικοποίησης» τῶν συμπεριφορῶν, ἀτομοκεντρικῆς περιχαράκωσης, συνασπισμῶν ἐξουσίας καὶ δύναμης. Ὡς ἐκ τούτου, αὐτὴ ἐπέβαλε τὴ μετατροπὴ τῆς κοινωνίας σὲ συμφεροντολογικοὺς καὶ εὐκαιριακοὺς συναγελασμοὺς ἀτομικοτήτων καὶ ἀντιστοίχως κατέφυγε ἀνα-

38. π. ΣΤΑΝΙΛΟΑΕ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ, *Ὁ Θεὸς εἶναι ἀγάπη*, Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1983, σ. 12.

39. βλ. Ἀρχ. ΚΑΨΑΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, καθηγούμενος Ἱ. Μ. Γρηγορίου, *Ἡ ποιμαντικὴ δια- κονία κατὰ τοὺς ἱεροὺς κανόνες*, Πειραιεὺς: Ἄθως 1976, σ. 42, ὅπου γράφει: «Εἶναι χαρα- κτηριστικὸν ὅτι εἰς τοὺς ἱ. Κανόνες ἡ Ἐκκλησία θεωρεῖται ὡς «καθολικὴ ἐνότης. (Ξη', ρκα', καὶ πκγ' Καρθ.)». βλ. ἐπίσης π. MEYENDORFF JOHN, *Catholicity and the Church*, Crestwood N.Y.: St. Vladimirs Seminary Press 1983.

40. βλ. ZIZIOULAS JOHN D. (νῦν Μητροπολίτης Περγάμου), *Being as communion*, Crestwood, N.Y.: St. Vladimir's Seminary Press 1985, σ. 169.

41. Γιὰ τὴν καθολικότητα τῆς Ἐκκλησίας σὲ σχέση μὲ τὴν κοινωνία τῶν ἑτεροτήτων βλ. ΒΑΡΡΙΑΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ, ὁ.π., σσ. 311-321.

γκαστικά και μέσα ἀπὸ ἀμυντικούς μηχανισμούς στὸ στιγματισμό, στὴν περιθωριοποίηση καὶ τὸν ἀποκλεισμό κάθε διαφορετικοῦ, κάθε «ἀταίριαστου», κάθε «ἄλλου».

Ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τὴ φύση της, ὡς κοινωνία τῶν ἑτεροτήτων, καταφάσκει τὴ μοναδικότητα καὶ ἰδιαιτερότητα τοῦ κάθε προσώπου καὶ τὴν ἀναδεικνύει σὲ ὄρο κοινωνίας.

Ὁ ἄνθρωπος ἐγκεντρισμένος στὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Νέου Ἀδάμ, ξαναγεννιέται σ' ἓναν τρόπο ὑπάρξεως ποὺ ἀποκαθιστᾷ καὶ προάγει τὸν πρὸ τῆς ἁμαρτίας τρόπο ὑπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου, τὸν τρόπο τῆς ἀγαπητικῆς κοινωνίας τῶν ἑτεροτήτων. Στὴν ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία, τὸ νέο αὐτὸ κρασὶ τῆς εἰρήνης δὲν μπαίνει στοὺς παλαιοὺς ἀσκούς τῶν «κοσμικῶν» διασπάσεων⁴², τῶν κατηγοριοποιήσεων, τῶν καταχρηστικῶν ὑποδιαιρέσεων, τῶν ἀνταγωνισμῶν, τῶν περιθωριοποιήσεων καὶ ἀποκλεισμῶν, τῆς ἀνωμαλίας τῶν μυρίων διακρίσεων⁴³, ποὺ συνθέτουν τὴν κοινωνικὴ ἀδικία⁴⁴.

Ἡ Ἐκκλησία, στὸ βαθμὸ ποὺ ἐκφράζει τὴν «πραγμάτωση τοῦ τριαδικοῦ τρόπου τῆς ὑπάρξεως στὰ ὅρια τῆς ἀνθρώπινης φύσης»⁴⁵, ἀποτελεῖ τὴν εἰρήνη τοῦ κόσμου. «Εἴ γὰρ Θεοῦ ἐστίν, καὶ μία ἐστίν, ...ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ. Τὸ γὰρ τῆς Ἐκκλησίας ὄνομα οὐ χωρισμοῦ, ἀλλὰ ἐνώσεώς ἐστι καὶ συμφωνίας ὄνομα»⁴⁶. Καὶ οἱ Χριστιανοί, στὸ βαθμὸ ποὺ ζοῦν τὴν ἐν Χριστῷ ἐνότητα ὅλων, ὑπερβαίνουν τὶς διακρίσεις⁴⁷ καὶ προσεγγίζουν τὴν ἐσχατολογικὴ κατάσταση ὅπου καταργοῦνται ὄχι μόνο οἱ κοινωνικὲς καὶ ἐθνικὲς διακρίσεις, ὅλα τὰ συστήματα χωρισμοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτὲς ἀκόμα οἱ διακρίσεις τῶν φύλων⁴⁸.

42. Βλ. Ματθ. 9.17.

43. Βλ. ΡΩΜΗΣ ΚΛΗΜΗΣ, *Ὁμιλία 19.23*, P.G. 2.444D. Πρβλ. ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Ὁμιλία εἰς τὸν Ψαλμ. 48*, P.G. 55.223.

44. Βλ. ΠΕΤΡΟΥ ΙΩΑΝΝΗΣ Σ., *Κοινωνικὴ Δικαιοσύνη, Ἐκκλησία-Κοινωνία-Οἰκουμένη*, Θεσσαλονίκη: Παρατηρητὴς 1992, σσ. 192-194. Βλ. ἐπίσης π. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, «Ἡ κοινωνικότητα στὴ δομὴ, τὴν ὁργάνωση καὶ τὸ ἦθος τῆς τοπικῆς καὶ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας», *Ἡ Κοινωνικὴ διάσταση τῆς Ἐκκλησίας*, Θεσσαλονίκη: Ἐνωση Θεολόγων Βορείου Ἑλλάδος 1991, σ. 75.

45. ΓΙΑΝΝΑΡΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ, ὁ.π., σ. 68.

46. ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Ὁμιλία εἰς τὴν Α' Κορινθ. 1.1*, P.G. 61.14.

47. Βλ. ΚΕΣΕΛΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΕΣΤΗΣ, *Προτάσεις Ποιμαντικῆς Θεολογίας*, Θεσσαλονίκη: Πουρναρά 2003, σσ. 63-65.

48. Βλ. ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *Ὁρθόδοξη θεολογία καὶ κοινωνικὴ ζωὴ*, ὁ.π., σ. 180-181.

«Πολλῶν γὰρ ὄντων καὶ ἀπείρῳ ἀριθμῷ σχεδόν, ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν καὶ παίδων, γένει καὶ εἵδει, καὶ ἔθνεσι καὶ γλώσσαις καὶ βίοις καὶ ἡλικίαις καὶ γνώμαις καὶ τέχναις καὶ τρόποις καὶ ἡθεσι καὶ ἐπιτηδεύμασι· ἐπιστήμας τε αὖ καὶ ἀξιώμασι καὶ τύχαις καὶ χαρακτήρσι καὶ ἔξεσιν, ἀλλήλων διηρημένων τε καὶ πλείστον διαφερόντων τῶν εἰς αὐτὴν γιγνομένων, καὶ ὑπ' αὐτῆς ἀναγεννωμένων τε καὶ ἀναδημιουργημένων τῷ πνεύματι, μίαν πᾶσι κατὰ τὸ ἴσον δίδωσι καὶ χαρίζεται θείαν μορφὴν καὶ προσηγορίαν, τὸ ἀπὸ Χριστοῦ καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι»⁴⁹.

Ὡς ἐνοποιοῦσα δύναμις⁵⁰, ἡ Ἐκκλησία λειτουργεῖ μέσα στὸν πολυδιασπασμένο κόσμο μας, τὸν «ἀρτῶζει», τὸν «ζυμώνει», τὸν μεταμορφώνει σὲ κοινωνία καὶ ζωή. Γι' αὐτὸ καὶ «ἡ Ἐκκλησία δὲν μπορεῖ νὰ πραγματοποιηθεῖ παρὰ μέσα στὸν κόσμο καὶ στὸν ἄνθρωπο, καὶ ὁ κόσμος καὶ ὁ ἄνθρωπος δὲν μποροῦν νὰ πραγματοποιηθοῦν παρὰ μόνο σὰν Ἐκκλησία»⁵¹. Ἡ ἀγαπητικὴ κοινωνία τῶν ἑτεροτήτων εἶναι ὁ τρόπος ὑπάρξεως τῆς Ἐκκλησίας, πρότυπο τοῦ ὁποίου εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεός, γιατί «δὲν ὑπάρχει ἄλλο πρότυπο γιὰ τὴ σωστὴ σχέση μεταξὺ κοινωνίας καὶ ἑτερότητας, εἴτε γιὰ τὴν Ἐκκλησία εἴτε γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ἀπὸ τὸν Τριαδικὸ Θεό»⁵².

Ἀποτελεῖ εἰκόνα τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ ἡ Ἐκκλησία, στὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο συνδέει τὶς προσωπικὲς ἑτερότητες σὲ ἓνα σῶμα. «Εἰκὼν μὲν οὖν ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, ... ἡ Ἁγία Ἐκκλησία, ὡς τὴν αὐτὴν τῷ Θεῷ περὶ τοὺς πιστοὺς ἐνεργοῦσα ἔνωση»⁵³. Διότι καὶ τῶν πιστῶν ἡ ἔνωση πραγματοποιεῖται «οὔτε τῆς τῶν ὑποστάσεων διαφορᾶς τὸ τῆς φύσεως συνεχὲς διασπώσης, οὔτε τῆς κατ' οὐσίαν κοινότητος τὸ ἰδιάζον τῶν γνωρισμάτων ἀναχεούσης»⁵⁴. Κατὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία ἀποτελεῖ δόξα καὶ φανέρωση τοῦ Θεοῦ, ὅταν στὴν ἐκκλησιολογία καὶ τὴν ἀνθρωπολογία τῆς, στὴ λατρεία, τὴν ἡθικὴ καὶ τὴν ποιμαντικὴ τῆς, στὸν τρόπο

49. ΜΑΞΙΜΟΣ Ο ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ, *Μυσταγωγία 1*, P.G. 91, 665C.

50. Βλ. ΓΟΥΛΤΣΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, «Δόγμα καὶ ἥθος στὴ ζωὴ καὶ τὴν παράδοση τῆς Ἐκκλησίας», *Μαρτυρία Ζωῆς*, ὅ.π., σ. 29.

51. π. ΣΤΑΝΙΛΟΑΕ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ, «Εἰσαγωγή» στό: *Μυσταγωγία τοῦ ἁγίου Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ*, Ἀθῆναι: Ἀποστολικὴ Διακονία 1973, σ. 78-79.

52. ΖΗΖΙΟΥΛΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ, Μητροπολίτης Περγάμου, ὅ.π., σ. 8.

53. ΜΑΞΙΜΟΣ Ο ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ, *Μυσταγωγία 1*, P.G. 91, 668C.

54. Ἡ φράση αὐτὴ τοῦ Γρηγορίου Νύσσης, βρίσκεται στό Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, *Ἐπιστολὴ 38, Γρηγορίῳ ἀδελφῷ, περὶ διαφορᾶς οὐσίας καὶ ὑποστάσεως*, P.G. 32. 333A. Πρβλ. ΜΑΞΙΜΟΣ Ο ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ, *Ἐγχειρίδια θεολογικὰ καὶ πολεμικὰ πρὸς Μαρίνον*, P.G. 91.148A.

δηλαδή ὑπαρξῆς της ὡς ἀσυγχύτου καὶ ἀδιαιρέτου κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων μεταξύ τους καὶ τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ Θεὸ καὶ μὲ ὅλη τὴ δημιουργία, φανερῶναι καὶ ἀντανακλᾶ τὴν κοινωνία καὶ τὴν ἑτερότητα ποὺ ὑπάρχει στὸν Τριαδικὸ Θεό.

Ὁ Χριστός, μὲ τὴν ἐνανθρώπισή Του, γίνεται τὸ μεθόριον «θεότητός τε τῆς ἀνωτάτω καὶ ἀνθρωπότητος... ἐν ταυτῷ ὣν τὰ ἀμφοτέρω, καὶ οἷον συνέχων ἐν ἑαυτῷ τὰ τοσοῦτον διωκισμένα»⁵⁵. Μὲ τὴ σταυρική Του θυσία, τὸ θάνατο καὶ τὴν ἀνάστασή Του γίνεται τὸ μεθόριο «θανάτου τε καὶ ζωῆς, ἐν ἑαυτῷ μὲν στήσας διαιρουμένην τῷ θανάτῳ τὴν φύσιν, αὐτὸς δὲ γενόμενος ἀρχὴ τῆς τῶν διηρημένων ἐνώσεως»⁵⁶. Τὸ Τριαδολογικὸ καὶ Χριστολογικὸ προτυπο⁵⁷ τῆς κενωτικῆς ἀγάπης καὶ περιχώρησης κινεῖ τὸν πιστὸ πρὸς κοινωνία μὲ κάθε «ἄλλον» καὶ διακονία⁵⁸ τοῦ κάθε «ἄλλου», ἡ ὁποία δὲν προσδιορίζεται μὲ κανέναν τρόπο ἀπὸ τὴν «ἀξιολόγησι» τῶν ὁποίων ιδιοτήτων του, ἀπὸ τὴν κοινωνική του κατηγοριοποίηση ὡς «καθὼς πρέπει» ἢ «περιθωριακοῦ», καὶ ἀπὸ τὶς ἀναπαραστάσεις τῆς κατηγοριακῆς του ὑπαγωγῆς ποὺ μᾶς προσανατολίζουν θετικὰ ἢ ἀρνητικὰ.

Ἡ πνοὴ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μαρτυρεῖται μὲ τὴν ἄρση τῶν ἀντιφάσεων καὶ τῶν ἐντάσεων⁵⁹, μὲ τὴν κατάφαση τῶν ἰδιαιτέρων χαρισμάτων κάθε ἑτερότητας καὶ τὴν ἀποκατάσταση τῶν ὁρίων τῆς ἑτερότητας σὲ ὅρους κοινωνίας καὶ ἐνότητας. Ὅ,τι στὰ στοιχεῖα τῆς προσωπικῆς ταυτότητας ὁ «κόσμος» ἐκτιμᾷ καὶ ἀξιολογεῖ ὡς πολῦτιμο, ὅταν κλείνεται στὸ στενὸ ὠφελιμιστικὸ πλαίσιο τοῦ ἀτομοκεντρισμοῦ, γίνεται κατάρα γιὰ τοὺς «ἄλλους». Ὅ,τι πάλι κατηγοριοποιεῖ ὡς «παραῤῃξeno», «κακὸ», «ἄσχημο», μὴ «καθὼς πρέπει» κτλ. (γιὰ τὸ ὁποῖο στιγματίζονται καὶ περιθωριοποιοῦνται τὰ ὑποκείμενα - φορεῖς του) γίνεται κατάρα γι' αὐτοὺς καὶ γιὰ ὁλόκληρη τὴν κοινωνία. Ἀντιθέτως, ἡ κατάφαση τῶν στοιχείων τῆς προσωπικῆς ταυτότητας, ἡ ἀποδοχή τους ὡς χαρισμάτων τοῦ

55. ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Ὑπόμν. Εἰς τὸ κατὰ Ἰωάν. 6.1*, P.G.73.1045C.

56. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΥΣΣΗΣ, *Κατηχητικὸς 16*, P.G. 45.52D.

57. Γιὰ τὸ Τριαδολογικὸ καὶ Χριστολογικὸ πρότυπο τῆς κοινωνίας τῶν ἑτεροτήτων βλ. ΒΑΡΡΙΑΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ, ὁ.π., σσ. 321-345.

58. Γιὰ τὴ διακονία καὶ τὴ θέση τοῦ διακόνου στὴν Ἐκκλησία βλ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, ἐπίσκοπος Σεργκίεβο, «Ζώντας στὸ μέλλον», *Ζωντανὴ Ὁρθοδοξία στὸν σύγχρονο κόσμο*, Ἀθήνα: Ἑστία 2001, σ. 71-74.

59. Βλ. ΜΕΠΕΝΤΟΡΦ ΙΩΑΝΝΗΣ, *Ἡ Βυζαντινὴ κληρονομία στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία*, Ἀθήνα: Ἀρμός 1990, σ. 203.

Ἀγίου Πνεύματος, ἡ εὐχαριστιακὴ ἀναφορά «πάντων ἔνεκεν» καὶ ἡ μεταποίησή τους σὲ λειτουργήματα καὶ διακονήματα διὰ τοῦ ἐκκλησιασμοῦ τους, τὰ ἀποδεικνύει σὲ εὐλογία γιὰ τὸν ἴδιο τὸ φορέα τους, τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν εὐρύτερη κοινωνία.

Στὴν ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι κοινωνία τῆς Ἐκκλησίας, ὅλα ἱερουργοῦν τὴν Ἀγάπην στοῦ «μυστήριον τοῦ ἀδελφοῦ» καὶ διακονοῦν θυσιαστικὰ τὸν ἄνθρωπο σ' ἐκείνην τὴν πληθυντικὴν τοῦ ἔννοια, ἡ ὁποία συνέχει ἀδιακρίτως τοὺς πάντες, γι' αὐτὸ καὶ ἀπευθύνεται ἰδιαίτερα σ' αὐτοὺς ποὺ ἡ κοινωνία τοὺς στερεῖ τὸ δικαίωμα τῆς φυσικῆς κοινωνικῆς ἐπαφῆς. Τὰ χαρίσματα ὡς λειτουργήματα ὑπηρετοῦν τὴν ἐνότητα τῶν ἑτεροτήτων καὶ ὡς διακονήματα ἀνατρέπουν τὴν ἱεραρχικὴν πυραμίδα. Ἐντελέχεια τῆς ἱεραρχικῆς πυραμίδας εἶναι ἡ ἀκοινωνησία τῶν ἑτεροτήτων, καρπὸς τῆς δέ, τὸ παιχνίδι τῆς ἐξουσίας καὶ δύναμης, θύματα τοῦ ὁποίου εἶναι οἱ στρατιῆς τῶν περιθωριοποιημένων. Ὁ διακονῶν Λόγος τῆς Ἐκκλησίας ἀνατρέπει αὐτὴν τὴν τάξιν. Ἡ Ἐκκλησία ψάλλει: «Τάξεως ἔμπαλιν ἐθνικῆς ἔστω τὸ κράτος ὁμογενῶν. Οὐ κληρὸς γὰρ ἐμός, τυραννὶς δὲ γνώμη αὐθαίρετος. Ὁ οὖν πρόκριτος ἐν ὑμῖν εἶναι θέλων, τῶν ἄλλων ἔστω πάντων ἐσχατώτερος»⁶⁰. Ἡ «ἀνεστραμμένη πυραμίδα»⁶¹ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς τάξεως δὲν ἀνατρέπει τὴν ἱεραρχίαν καὶ τὴν ἑτερότητα, δὲν ἀποπροσωποποιεῖ ὁμογενοποιώντας, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀλληλοπεριχώρησης καὶ τῆς διακονίας τὴν προσανατολίζει στὴν Ἀγάπην, ἐκεῖ ὅπου ὁ πρῶτος γίνεται ἔσχατος καὶ ὁ ἔσχατος πρῶτος, κατὰ τό: «εἰ τις θέλει πρῶτος εἶναι, ἔσται πάντων ἔσχατος καὶ πάντων διάκονος»⁶² καὶ «δοῦλος»⁶³.

Ὁ μέσα μας «κόσμος» (ἡ ἁμαρτία καὶ ἡ ροπή πρὸς τὴν ἁμαρτία σὲ προσωπικὸ ἐπίπεδο) καὶ ὁ γύρω μας «κόσμος» (ἡ κατάστασις ἁμαρτωλότητος στὶς δομὲς τῆς πεπτωκυίας μας κοινωνίας) εἶναι μόνον ἡ ἀχλὺς ποὺ σκιάζει τὴν ἄφατο ὡραιότητα τοῦ ἀνθρώπου (καὶ συνεπῶς τοῦ καθενὸς μας), τῆς ζωντανῆς

60. Τροπάριον Ὁδῆς Ὁρθρου Μ. Δευτέρας.

61. Βλ. Ἀρχιμ. ΣΑΧΑΡΩΦ ΣΩΦΡΟΝΙΟΣ, Ὁ Ἅγιος Σιλουανὸς ὁ Ἀθωνίτης, Ἔσσεξ: Ἰ. Μ. Τιμίου Προδρόμου 1995, σσ. 312-316. Βλ. ἐπίσης, π. ΚΑΛΛΙΑΚΜΑΝΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, *Μεθοδολογικά πρότερα τῆς ποιμαντικῆς. Λεντίῳ ζωννύμενοι*, Θεσσαλονίκη: Μυγδονία 2000, σ. 52-53, π. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, «Ἡ κοινωνικὴ δομὴ, τὴν ὁργάνωσιν καὶ τὸ ἦθος τῆς τοπικῆς καὶ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας», ὁ.π., σ. 73, ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ι., *Πρόσωπο καὶ θεσμοί*, Θεσσαλονίκη: Πουρναρά 1997, σσ. 136-137 & 139.

62. Μάρκ. 9. 35. Πρβλ. Μάρκ. 10. 31 καὶ Λουκ. 13. 30.

63. Μάρκ. 10.44. Πρβλ. Φώτιος, *Τὰ Ἀμφιλόχεια* 54, P.G. 101. 392D.

εἰκόνας τῆς ἀρρήτου δόξης τοῦ παγκάλου Θεοῦ⁶⁴. Ἡ Ἐκκλησία κηρύττει τὸ Εὐ-αγγέλιο, ἐπαγγέλλεται τὴ σωτηρία ὅλου του κόσμου ἐν Χριστῷ, πολιτεύεται ζωὴν καὶ ἱεουργεῖ ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι τὴ μεταποίησιν αὐτοῦ τοῦ μέσα μας καὶ γύρω μας «κόσμου» σὲ Ἐκκλησία.

Ἡ πολυδιάσπαση τὴν ὁποία ἐπιφέρει ὁ «κόσμος» τῆς ἁμαρτίας στὴ μυριο-ὑπόστατη ἀνθρωπότητα «σπαράσσει» τὴν Ἐκκλησία, ἡ ὁποία δὲν ἐπιζητεῖ νὰ ὑπερισχύσει κάποιων «ἄλλων», ἀλλὰ, βιώνοντας τὴν καθολικότητά της καὶ συ-νέχοντας ἐν ἑαυτῇ τὰ πάντα, ἐπιδιώκει νὰ νικήσῃ αὐτὸν τοῦτον τὸν μέσα μας καὶ γύρω μας «κόσμο» τῆς φθορᾶς. «Οὐ γὰρ νικῆσαι ζητοῦμεν, ἀλλὰ προσλα-βεῖν ἀδελφούς, ὧν τῷ χωρισμῷ σπαρασσόμεθα»⁶⁵. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ Ἐκκλησία «πρέπει νὰ γίνεται ἀδιάκοπα, ξανὰ καὶ ξανὰ καθολικὴ. Ἀλλὰ αὐτὸ γίνεται δυ-νατό, ἀκριβῶς διότι εἶναι στὴν οὐσία τῆς καθολικῆς ἐν τῷ Κυρίῳ τῆς»⁶⁶.

Στὸ ἐπίπεδο τοῦ ἐκκλησιασμένου προσώπου, ἡ πάλιν Ἐκκλησίας καὶ «κό-σμου» ξεκινᾷ καὶ ὁλοκληρώνεται στὴ μετάνοια. Ὅσο περισσότερο βιώνει ὁ με-τανοῶν, μέσα στὴ χάρι τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, τὴν ἀγιότητα τῆς Ἐκκλησίας, τό-σο περισσότερο γίνεται ταπεινός, βλέπει καθαρότερα τὴ δική του ἀνεπάρκεια, ἀλλὰ καὶ γεύεται τὴν ἄπειρη ἀγάπη τοῦ Θεοῦ⁶⁷. Κι ὅσο πιὸ φιλόανθρωπα καὶ εὐαίσθητα συμπάσχει στὸν πόνο καὶ τὸ θάνατο ποὺ σκορπίζει ἡ ἁμαρτία ποὺ κατακλύζει τὴν κοινωνία μας, τόσο περισσότερο πασχίζει στὴν προσευχή. Γιατὶ ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶναι πουριτανικὸς καὶ αὐτάρεσκος ὁμιλος ἁμεμπτων, ἀλλὰ κοινωνία «μάγων, ἀνδροφόνων, γοήτων, ψευστῶν, ὑποúlων»⁶⁸, «ἐρριμμένων εἰς γῆν ἀσθενῶν»⁶⁹, οἱ ὁποῖοι ὅμως, μεταποιούμενοι διὰ μετανοίας καὶ δα-κρύων, γίνονται μάρτυρες τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ καὶ περιπατοῦν ὡς «τέκνα τῆς ἐπαγγελίας»⁷⁰, ὡς «τέκνα φωτός»⁷¹. Ἔτσι πραγματοποιεῖται στὴν Ἐκκλησία ἡ

64. Βλ. Ἀρχιμ. ΣΑΧΑΡΩΦ ΣΩΦΡΟΝΙΟΣ, «Ἀσκησις καὶ θεωρία», Ἔσσεξ: Ἰ. Μ. Τιμίου Προδρόμου 1996, σσ. 155-157. Βλ. ἐπίσης ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ι., *Πρόσωπο καὶ θεσμοί*, ὁ.π., σ. 32-33.

65. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΑΖΙΑΝΖΗΝΟΣ, *Λόγος 41.8*, P.G. 36.440B.

66. π. ΦΛΩΡΟΦΕΚΥ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *Τὸ σῶμα τοῦ ζῶντος Χριστοῦ*, ὁ.π., σ. 72.

67. Βλ. Ἀρχ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, καθηγούμενος Ἰ. Μ. Ἰβήρων, *Ἡ παραβολὴ τοῦ ἀσώτου υἱοῦ*, Ἀθήνα: Δόμος 1995 (2), σ. 16.

68. ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Εἰς τοὺς Ψαλμούς 5.7*, P.G. 55. 66.

69. ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Εἰς τὸν Ἠσαΐαν 5*, P.G. 70.1113C.

70. *Ρωμ.* 9.8.

71. *Ἐφεσ.* 5.8.

δυναμική πρόσληψη του αποτυχημένου ανθρώπου και ο έγκεντρισμός της αποτυχίας του στην κοινωνία των αγίων.

Αυτό είναι και το μήνυμα, το Εὐ-αγγέλιο της Ἐκκλησίας πρὸς τὸν κόσμο: ἡ μεταποίηση τῆς ἁμαρτίας σὲ μετάνοια, τῆς ὑπαρκτικῆς αποτυχίας σὲ πληρότητα ζωῆς, ἡ ἀποκατάσταση τῆς φυσικῆς κατὰ Θεὸν τάξης, «ἐκ τοῦ παρὰ φύσιν εἰς τὸ κατὰ φύσιν, καὶ ἐκ τοῦ διαβόλου πρὸς τὸν Θεὸν ἐπάνοδος»⁷². Κι αὐτὸ τὸ μήνυμα δὲν εἶναι ἀπλὴ ἐπαγγελία, ἀλλὰ συγκεκριμένο γεγονός μὲ ἱστορικὴ σάρκα. Εἶναι τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, τὸ σῶμα τοῦ ζῶντος Χριστοῦ. Ἡ μετάνοια ἔτσι γίνεται ἀλλαγὴ τοῦ τρόπου ὑπάρξεως. Στὴν Ἐκκλησία, ὁ ἄνθρωπος «ὑπάρχει ἀγαπώντας καὶ ἀγαπώμενος. Τὸν ἀγαποῦν οἱ ἄγιοι, τοῦ δίνουν «ὄνομα» προσωπικῆς ἐτερότητας καὶ τὸν προσλαμβάνουν στὴν κοινωνία τῆς ἀγάπης τους παρὰ τὴν ἁμαρτωλότητά του, καὶ ὁ ἴδιος προσπαθεῖ νὰ ἀγαπᾷ τοὺς ἄλλους παρὰ τὴν ἁμαρτωλότητά τους, νὰ ζεῖ ἐλεύθερος ἀπὸ τὶς ἀναγκαιότητες τῆς θνητῆς φύσης»⁷³.

Αὐτὸ προδιαγράφει μία θεμελιακὴ θέση ἀναφορικὰ μὲ τὴν περιθωριακότητα: Ἡ προσωπικὴ καὶ συλλογικὴ ἐτερότητα καὶ διαφορετικότητα εἶναι καλὴ καὶ εὐλογημένη. Ὅπως ἡ φύση, ἔτσι καὶ ἡ Ἐκκλησία γιορτάζει τὴν ἐνότητα πάντων, ἡ ὁποία προϋποθέτει τὴν ἐτερότητα⁷⁴. Ὅχι ἡ διαφορετικότητα ἀλλὰ «ἡ διαίρεση εἶναι πάντα ἁμαρτία καὶ κόλαση»⁷⁵. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ ἐκκλησιασμένοι Χριστιανοὶ «οὔτε τὴν ἔνωση συνάγει ἐργαζόμενοι, οὔτε τὴν διαίρεσιν ἄλλοτριῶσιν»⁷⁶ ἀποπέμπουν «πᾶσαν συναίρεσιν καὶ διαίρεσιν τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου»⁷⁷. Ἔτσι γιὰ τὴν Ἐκκλησία ἡ ἐτερότητα δὲν μπορεῖ νὰ νοηθεῖ ὡς πρόφαση γιὰ ἀποκλεισμοὺς καὶ περιθωριοποίηση. Ἀντιθέτως, ὁ χριστιανὸς καλεῖται νὰ λειτουργεῖ στὸ περιβάλλον του ὅχι ὡς ὁ «ἀδάμας» τῆς μετρήσιμης καὶ κωδικοποιημένης ἀρετῆς, τὸ κριτήριό τῆς «καθαρότητας» ποὺ ἀναδεικνύει τὴν

72. ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ, *Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως*, 2.30, P.G. 94.976A. Πρβλ. Μάρκος ὁ Ἀσκητής, «Περὶ νόμου πνευματικοῦ 8», *Φιλοκαλία Α'*, σ. 110.

73. ΓΙΑΝΝΑΡΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ, *Ἡ ἐλευθερία τοῦ ἥθους*, ὁ.π., σ. 56-57.

74. Βλ. Valantis Richard, *"Gather the Fragments" - Jesus and the Impulse to Pluralism in Formative Christianity*, Inaugural Lecture as Professor of N.T. and Christian Origins, Illiff School of Theology, Nov. 10, 1999, σ. 6.

75. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ Α., *Φύση καὶ Ἀγάπη*, ὁ.π., σ. 52.

76. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΑΖΙΑΝΖΗΝΟΣ, *Λόγος 39.11*, P.G. 36.348A.

77. ΜΑΞΙΜΟΣ Ο ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ, *Ἐγχειρίδια θεολογικά καὶ πολεμικά πρὸς Μαρίνον*, P.G. 91.88B.

«εὐτέλεια» καὶ «μηδαμινότητα» τῶν ἄλλων, ἀλλὰ τὸ εὐτέλές καὶ τὴν ἴδια στιγμή τὸ πλέον πολὺτιμο ἀλάτι, ποὺ ὑπηρετεῖ τὸν μυριοὑπόστατο Ἀδὰμ καὶ διακο-
νεῖ τὶς ἀνάγκες του.

Ἡ παρουσία, λοιπόν, τοῦ χριστιανοῦ ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ σ' ὅλη τὴ δημιουργία δὲν μπορεῖ νὰ ἀποτελεῖ ἕναν ἀκόμη πόλο ἰδεολογικῆς καὶ πολιτισμικῆς ἀντιπαράθεσης, πολὺ δὲ περισσότερο ναρκισσιιστικῆς αὐταρέ-
σκειας, ἀλλὰ καταλύτῃ ἐνότητας εἰρήνης καὶ ἀγάπης, δηλαδή μία εὐλογία. Στὴ
θετικὴ αὐτὴ στάση τοῦ χριστιανοῦ ἀπέναντι στὸν κόσμος, ὁ κόσμος δὲν νιώθει
νὰ ἀπειλεῖται καὶ δὲν κλείνεται σὲ ἀμυντικὲς περιχαρακώσεις. «Ἄν ὁ Χριστὸς
δὲν παρουσιάζεται ὡς ἀρχηγὸς τῆς μερίδας τῶν Χριστιανῶν, ἢ τῆς ἰδεολογίας
τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀλλὰ ὡς ὁ σκοπὸς πρὸς τὸν ὁποῖο τείνει ὁ κόσμος, ἡ στάση
τοῦ κόσμου μπορεῖ νὰ εἶναι διαφορετικὴ»⁷⁸.

Ἡ ἀγιότητα, ὡς τὸ ἥθος τοῦ ἐκκλησιασμένου ἀνθρώπου, συνιστᾷ ὑπέρβαση
τῆς συμβατικῆς ἠθικῆς, τοῦ ἐκάστοτε καθὼς πρέπει, τῆς νόρμας καὶ τῆς «κοινῆς
λογικῆς». Ὅλα αὐτὰ τὰ μεγέθη ὀρίζονται στὸ πεδίο τῆς βιολογικῆς ὑπόστασης
τοῦ πεπρωκότος ἀνθρώπου καὶ στὶς συντεταγμένες τοῦ συναγελασμοῦ τῶν ἀτο-
μικότητων. Γι' αὐτὸ καὶ ἀδυνατοῦν νὰ ἐκφράσουν τὸ πλέον θεμελιῶδες: τὴ Ζωὴ
ποὺ γεννιέται καὶ γιορτάζει στὴν ἀγαπητικὴ κοινωνία τῶν ἑτεροτήτων. «Ἡ
πνευματικὴ ζωὴ δὲν εἶναι ζωὴ νόμων καὶ ἐντολῶν, ἀλλὰ ζωὴ μετοχῆς, ἀγάπης
καὶ κοινωνίας μὲ τὴ ζωὴ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος»⁷⁹.

Ἡ μετάνοια, ὡς κατ' ἐξοχὴν μεταμορφωτικὸ βίωμα, ἀλλάζει τὸν τρόπο ποὺ
βλέπουμε τὸν ἑαυτό μας καὶ τοὺς ἄλλους· ἀλλάζει τὴ σκέψη, τὰ συναισθήματα,
τὴ βούληση, τὸν τρόπο ποὺ σχετιζόμαστε καὶ κοινωνοῦμε μὲ τὸ Θεὸ καὶ τοὺς
συνανθρώπους μας. Ἀγκαλιάζοντας μεταποιητικὰ ὅλες τὶς ἐκφάνσεις τῆς προ-
σωπικῆς καὶ κοινωνικῆς μας ζωῆς, μεταμορφώνει τόσο τὴν αὐτοθεώρηση μέσα
στὸ «κοσμικὸ» δίπολο τῆς νόρμας καὶ τῆς περιθωριακότητας, ὅσο καὶ τὶς σχέ-
σεις τοῦ χριστιανοῦ ὑποκειμένου μὲ αὐτοὺς ποὺ ἡ κοινωνία στιγματίζει ὡς πε-
ριθωριακούς.

Στὸ βαθμὸ ποὺ ὁ χριστιανὸς ἀπαγκιστρώνεται ἀπὸ τὸν «καθωσπρεπισμὸ»⁸⁰
(νοούμενο ὡς ἰδεατὰ ὁμοιογενῇ ὁμάδα ποὺ διεκδικεῖ γιὰ τὸν ἑαυτό της τὴ θε-
τικὴ ἀναπαράσταση τοῦ «καλοῦ» καὶ νορμάλ, σὲ ἀντίθεση μὲ τὶς στερεοτυπικὲς

78. ΝΕΛΛΑ Π., «Λύτρωση ἢ θέωση;», *Σύναξη* 6 (1983), σ. 35.

79. Βλ. ΚΕΣΕΛΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΕΣΤΗΣ Γ., *Προτάσεις Ποιμαντικῆς Θεολογίας*, ὅ.π., σ. 243.

80. Α. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Φύση καὶ Ἀγάπη*, ὅ.π., σ. 33.

ἀναπαραστάσεις τῶν ομάδων ποὺ κατηγοριοποιοῦνται ὡς «περιθώριο»), στρέφεται πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴ κοινότητα ὡς σημεῖο ἀναφορᾶς καὶ νοσηματοδότησης τῆς ζωῆς του. Καὶ ἐπειδὴ στὴν ἐκκλησιαστικὴ κοινότητα συνυπάρχουν μέσω τῆς φυσικῆς παρουσίας, ἀλλὰ καὶ τῆς νοοτροπίας, στοιχεῖα ποὺ παραπέμπουν τόσο στὶς ἀναπαραστάσεις τοῦ «καθὼς πρέπει» ὅσο καὶ τοῦ «περιθωρίου», ἀμβλύνονται οἱ κατηγοριοποιήσεις καὶ κατὰ συνέπεια ἡ διομαδικὴ διαστρέβλωση.

Τὸ πλεόν σημαντικὸ μάλιστα εἶναι ὅτι ὅσο κανεῖς («καθὼς πρέπει» ἢ «περιθωριακός») ἐγκεντρίζεται στὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ μετέχει μὲ τὸ δικό του προσωπικὸ τρόπο «ἀσυγχύτως καὶ ἀδιαίρετως» στὸ καθολικὸ βίωμα τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ εἶναι βίωμα κοινωνίας τῶν ἑτεροτήτων, τόσο ἀναγνωρίζει εὐχαριστιακὰ τὰ στοιχεῖα τῆς προσωπικῆς του ἑτερότητας καὶ τῆς ἑτερότητας τῶν ἄλλων, ὅχι ὡς ὄρους ἀκοινωνησίας, ἀλλὰ ὡς χαρίσματα καὶ δῶρα, τὰ ὁποῖα, ἐκκλησιασμένα καὶ διὰ τῆς ἀγάπης, γίνονται λειτουργήματα καὶ διακονήματα ὅλου τοῦ σώματος. Τὸ ἥθος (νοούμενο ὡς χῶρος καὶ ὡς τρόπος)⁸¹ αὐτοῦ τοῦ ἐγκεντρισμοῦ εἶναι ἡ «Σύναξη» τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ στὴν ἐνόρεια ἐκκλησιαστικὴ κοινότητα.

Γιὰ μία Ὁρθόδοξη Ποιμαντικὴ τοῦ «περιθωρίου» τὸ ζητούμενο δὲν εἶναι νὰ ἀναπτύξει αὐτονομημένη μεθοδολογία καὶ πρακτικὲς «διαλόγου» ἢ/καὶ «βοηθείας» τῶν «περιθωριακῶν». Ἐνας τέτοιος προσανατολισμὸς θρησκευτικοποιεῖ τὴν Ἐκκλησίαν⁸² καὶ προϋποθέτει τὴν υἱοθέτηση τῶν «κοσμικῶν» κατηγοριοποιήσεων τοῦ «περιθωρίου» καὶ τὴν ἀντιμετώπισή του ὡς ἔξω-ομάδα, γεγονὸς ποὺ ἐκκοσμικεύει τὴν Ποιμαντικὴ τῆς Ἐκκλησίας. Ἀντιθέτως, ὁ προσανατολισμὸς

81. Ἡ ἔννοια τοῦ ἥθους ἐδῶ χρησιμοποιεῖται μὲ ἐκείνη τὴν ἀρχικὴ τῆς σημασίας ἡ ὁποία συμπεριελάμβανε ὅλες τῆς διαστάσεις τοῦ χώρου (ὕλικοῦ, πνευματικοῦ, ἰδεολογικοῦ, αἰσθητικοῦ κ.λπ.) μέσα στὸν ὁποῖο ὑφίσταται καὶ κινεῖται τὸ ἀνθρώπινο πρόσωπο. Ἔτσι τὸ ἥθος ἢ ἔθος στὴν ἀρχαιοελληνικὴ γραμματεία ἀπέδιδε ἓνα εὐρὺ σύνολο ἑτερόκλητων..., ὅπως ἡ συνήθεια καὶ ὁ χαρακτήρας, μέχρι τὴν κατοικία. Βλ. HOFMANN J. B., *Ἑτυμολογικὸ λεξικὸν τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς*, Ἀθήνα 1974. Ἡ ἐρμηνεῖα τοῦ ἥθους ὡς χώρου ἐνοποιεῖ τίς ἑτερόκλητες αὐτὲς σημασίες. Μ' αὐτὴ τὴν εὐρύτητα θεωροῦμε ὅτι χρησιμοποιεῖται ὁ ὅρος ἥθος στὴν περίφημη φράση τοῦ Ἡράκλειτου: *ἥθος ἀνθρώπων δαίμων*, τὸ ὁποῖο στὴ χριστιανικὴ του μεταφορὰ θὰ σήμαινε: Ὁ Χριστός, ἡ χώρα τῶν ζώντων. Βλ. DIELS H., *Die Fragmente der Vorsokratiker*, Zurich-Berlin 1964, τόμ. 1^{ος}, 177, στ. 119.

82. Βλ. SCHMEMANN ALEXANDER, *For the life of the world*, ὁ.π., σ. 97, ΓΙΑΝΝΑΡΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ, *Ἡ κρίσις τῆς προφητείας*, Ἀθήνα: Δόμος 1978(2), σ. 32.

τῆς Ποιμαντικῆς τοῦ «περιθωρίου» στή βίωση τοῦ μυστηρίου τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἐν Χριστῷ καί ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητικῆς κοινωνίας τῶν ἑτεροτήτων, «ἐκκλησιάζει» τήν Ποιμαντική στό ἦθος τῆς Σύναξης, ἦθος τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

Σ' αὐτό τό «κοινὸ ὅλων μας ἐν Χριστῷ σῶμα»⁸³, οἰκονομοῦνται ὅλα ὅσα ἐφευρίσκει ἡ ἀγάπη, καί χωροῦν ὅλα ὅσα ἀναβαπτίζονται ἐν ἀγάπῃ, ἀπ' ὅπου κι ἂν προέρχονται, καί τὰ ὁποῖα ὑπηρετοῦν ὡς διακονήματα τὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ⁸⁴. Γι' αὐτό καί «κάθε προσπάθεια γιὰ ἀναγέννηση τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς πρέπει νὰ ἀρχίζει πάντοτε ἀπὸ τὴν Ἑνορία καί σ' αὐτὴν νὰ καταλήγει»⁸⁵. Ἡ Ἑνορία Ἐκκλησία συνάζει ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὰ διεσπαρμένα τέκνα τοῦ Θεοῦ καί σαρκώνει στὸ παρὸν τὸ σῶμα τοῦ ζῶντος Χριστοῦ, μέσα στὰ συμβατὰ γιὰ τὴν ἀνθρώπινη φύση μας ὅρια τῆς συνοικίας, τῆς πόλης ἢ τοῦ χωριοῦ ὅπου κατοικοῦμε. Καί ὡς σύναξη καί κοινωνία ἑτεροτήτων, αὐτὰ τὰ «ὅρια» τῆς ἐνόριας Ἐκκλησίας δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι φυλετικά, ἐθνικά, ἢ πολιτισμικά, ἢ κοινωνικά, ἢ ταξικά, ἢ συντεχνιακά, ἢ ἡλικιακά, ἢ ὅ,τι ἄλλο, παρὰ μόνο γεωγραφικά⁸⁶.

Ἡ εἴσοδος στὴ Σύναξη αὐτὴ καθ' ἑαυτὴ ἀποτελεῖ πράξη ἐξόδου ἀπὸ τὸν «κόσμο». Εἶναι εἴσοδος στὴ «νεφέλη» τοῦ Σινᾶ⁸⁷, στὸ γνόφο τῆς ἀγνωσίας⁸⁸. Γι' αὐτό καί ἡ εἴσοδος αὐτὴ προϋποθέτει νὰ ἀποθέσει κανεὶς τὸ βάρος ἀπὸ «τὸ φύλαγμα τοῦ πολῦτιμου θησαυροῦ τοῦ κορμιοῦ του (ποὺ τὸν κρατᾷ) μακριὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἄσχετο καὶ ξένο πρὸς τὴν πληθυντικὴ ἔννοια τοῦ ἀνθρώπου»⁸⁹. Ἡ

83. ΠΕΝΤΖΙΚΗΣ ΝΙΚΟΣ ΓΑΒΡΙΗΛ, «Ὁμιλήματα», *Πλησίασμα πέντε πεζῶν κειμένων παρεμφερῶν*, Θεσσαλονίκη 1972.

84. Βλ. π. ΣΤΑΝΙΛΟΑΕ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ, «Πνευματικὴ Διαθήκη», *Σύναξη* 48 (1993), σ. 50.

85. π. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, «Ἡ σύγχρονη Ἑνορία: Ἐπακριβώσεις καὶ προοπτικές», *Ἑνορία: Πρὸς μία νέα ἀνακάλυψή της*, Ἀθήνα: Ἀκρίτας 1991, σ. 114. Βλ. ἐπίσης WARE ΚΑΛΛΙΣΤΟΣ, Ἐπίσκοπος Διοκλείας, «Ἑνορία καὶ Εὐχαριστία», *Ἑνορία: Πρὸς μία νέα ἀνακάλυψή της*, ὁ.π., σ. 128-129.

86. Δὲν νοεῖται δηλαδὴ νὰ ἔχουμε ἄλλη σύναξη γιὰ τοὺς ἄσπρους καὶ ἄλλη γιὰ τοὺς μαύρους, ἄλλη γιὰ τοὺς Ἕλληνες καὶ ἄλλη γιὰ τοὺς μετανάστες, ἄλλη γιὰ τοὺς δυνατοὺς καὶ τοὺς καθὼς πρέπει καὶ ἄλλη γιὰ τὸν ἀπλὸ λαὸ καὶ τοὺς περιθωριακοὺς, ἄλλη γιὰ τίς γυναῖκες καὶ ἄλλη γιὰ τοὺς ἄνδρες, ἄλλη γιὰ τοὺς ἐνήλικες καὶ ἄλλη γιὰ τὰ παιδιὰ κόν. Βλ. ΒΟΥΛΓΑΡΑΚΗΣ ΗΛΙΑΣ, «Ἡ ἐνορία: ἀδιέξοδα καὶ διέξοδοι», *Ἑνορία: Πρὸς μία νέα ἀνακάλυψή της*, ὁ.π., σσ. 32-33, ΓΟΥΣΙΔΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ, *Ἐκκλησία καὶ κοινωνία*, Θεσσαλονίκη 1999 (2), σ. 61-62.

87. Βλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΥΣΣΗΣ, *Εἰς τὸν βίον Μωυσέως* 2, P.G. 44. 328.

88. Βλ. ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΗΣ, *Περὶ Μυστικῆς Θεολογίας* 1, P.G. 3.997.

89. ΠΕΝΤΖΙΚΗΣ ΝΙΚΟΣ ΓΑΒΡΙΗΛ, ὁ.π.

εἴσοδος προϋποθέτει νὰ ἔχουμε ἀποθέσει «πᾶσαν τὴν βιωτικὴν μέριμναν»⁹⁰, γιὰ νὰ εἰσέλθουμε στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν μὲ ὅλη τὴν παιδικότητα ποὺ ταιριάζει στὰ παιδιά, τὰ «μωρά» τοῦ Θεοῦ⁹¹. Εἶναι φυσικὴ ἀπάντηση στὸ κάλεσμα: «ξένο (μυστήριον) ἰδόντες, ξενωθῶμεν τοῦ κόσμου, τὸν νοῦν εἰς οὐρανὸν μεταθέντες»⁹². Ἡ «ξένωση» αὐτὴ εἶναι ξένωση ἀπὸ τὶς κοινωνικὲς συμβατικότητες τοῦ αἰῶνος τούτου, ξένωση ἀπὸ τὴ λογικὴ τοῦ συσχηματισμοῦ μὲ τὸν κόσμον τῆς ἀκοινωνησίας τῶν ἑτεροτήτων, τοῦ κατακερματισμοῦ καὶ τῆς περιθωριοποίησης, τὰ ὅποια ὑφέρπουν στὴν ἐπιδίωξη τῆς ταυτότητας, ποὺ ὑπαγορεύει ἡ κοινωνικὴ ἀναπαράσταση τοῦ «καθὼς πρέπει». Εἶναι μεταμόρφωση πάντων καὶ ξένωση ποὺ εἰσάγει στὴν ἀγία περιθωριακότητα καὶ μίμηση τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι τὸ Περιθώριον τοῦ «περιθωρίου»⁹⁴.

Ὁ χριστιανὸς ποὺ σπεύδει στὴ Σύναξιν συντάσσεται στὴν περιθωριακότητα τῆς καθολικῆς ὑπαρξεως, γίνεται ὁ «περιθωριακός» τοῦ Θεοῦ⁹⁵, τοῦ ὁποῖου ἡ ἑτερότητα λειτουργεῖ ὡς ὅρος ὄχι διαίρεσης, ἀλλὰ κοινωνίας. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ εἴσοδος του στὴ σύναξιν δὲν συνιστᾷ φυγὴ ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ τὴν κοινωνικὴ πραγματικότητα, ἀλλὰ ξένωση ἀπὸ τὸν κόσμον τῆς ἀκοινωνησίας, φυγὴ «πάσης ἰδίων καὶ ἁλλοτρίων σχέσεως»⁹⁶ καὶ μαρτυρία ἐν τῷ κόσμῳ τοῦ γεγονότος ἀφ' ἑνὸς τῆς περιθωριακότητας τῆς προσωπικῆς ἑτερότητας καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς ἀγαπητικῆς ἐναρμόνισης καὶ κοινωνίας τῶν ἑτεροτήτων. Στὴν ἐνόρεια Ἐκκλησία, ἔτσι, αἰροῦνται τὰ στεγανὰ τῆς ἀκοινωνησίας καὶ μέσα στὴν προσωπικὴ, ἀδελφικὴ καὶ ἀγαπητικὴ σχέση, χάνει τὸ ἀπαξιωτικὸ του περιεχόμενο κάθε σιγματισμὸς ποὺ ὑφίσταται στὰ χαρακτηρισμένα ὡς «περιθωριακά» ἄτομα.

Ἀκόμη καὶ αὐτὴ ἡ ἀφορμὴ τοῦ σιγματισμοῦ τῶν «περιθωριακῶν», μὲ τὴ Χάρη τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τῆς μετανοίας ἐκκλησιαζόμενη, μεταμορφώνεται σὲ εὐλογία. «Ὅτι καὶ τοῖς γινομένοις καὶ νομιζομένοις κακοῖς ἀγαθοπρεπῶς κέχρηται ὁ Θεὸς πρὸς διόρθωσιν ἢ ὠφέλειαν ἡμῶν ἢ ἐτέρων»⁹⁷. Ἡ ἀσθένεια τῆς

90. Ἀπὸ τὸν Χερουβικὸ ὕμνον τῆς Θ. Λειτουργίας.

91. Βλ. *Ματθ.* 18.3.

92. Ἀπὸ τὸν Ἀκάθιστον ὕμνον.

93. Βλ. Ἰσαὰκ ὁ Σύρος, *Τὰ εὐρεθέντα ἀσκητικά, λόγος* 72, Σπανὸς 1895, σ. 282-283.

94. Βλ. ΕΥΔΟΚΙΜΩΦ ΠΑΥΛΟΣ, «Μοναχισμός», *Σύναξις* 35 (1990), σ. 15-16.

95. Γιὰ τὴν ἐνόρεια Εὐχαριστιακὴ Σύναξις καὶ τὸ «περιθώριον» βλ. ΒΑΡΡΙΑΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ, ὁ.π., σσ. 423-435

96. ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΗΣ ΚΛΙΜΑΚΟΣ, *Κλίμαξ* 3 *Περὶ ξενητείας*, P.G. 88.661 Πρβλ. ΚΛΗΜΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΥΣ, *Τὶς ὁ σφζόμενος πλούσιος* 37, P.G. 9.641D.

97. ΜΑΞΙΜΟΣ Ο ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ, *Σχόλια εἰς τὸ Περὶ Θεῶν ὀνομάτων*, P.G. 4. 305D Βλ.

σαρκὸς καλεῖται νὰ ὑπηρετήσῃ τὸ πρόσωπο καὶ τὴν Ἑνορία ὡς τελείωση τοῦ κατὰ Θεὸν σθένους⁹⁸ καὶ ἡ ἀνυποληψία ὡς εὐλογημένη ἀπαλλαγὴ ἀπὸ «τὴν πικροτάτην δόξαν τῶν ἀνθρώπων»⁹⁹. Ἡ ἐκκλησιασμένη ἐτερότητα ἔτσι οἰκονομεῖ «διὰ τῆς πτωχείας τὸν ἀδαπάνητον πλοῦτον, δι' εὐτελείας τὴν ἀπόρρητον δόξαν, δι' ἐγκρατείας τὴν ἀνώδυνον τρυφὴν»¹⁰⁰. Ἡ φυλετική, ἐθνική καὶ πολιτισμική ἐτερότητα πλατύνει τὴν ἐπικοινωνία καὶ βεβαιώνει τὴν οἰκουμενικότητα τῆς ἀγάπης. Τὸ μονῆρες τῆς ιδιοτροπίας ἐκκλησιάζεται στὴν ἡσυχία καὶ τὴ γαλήνη τῆς προσευχῆς, στὴν ἀποδοχή, τὴ συγκατάβαση καὶ τὴν ἀλληλοπεριχώρηση. Ἡ πορνικὴ ἐγωπαθὴς διάθεση μεταποιεῖται στὴν ἀγνή, ἐκστατικὴ καὶ σταυρική ἀγάπη, ἡ ὁποία «οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς»¹⁰¹. Ἡ διανοητικὴ ὑστέρηση καὶ φυσικὴ ἀνεπάρκεια ἐπιβίωσης στὴν ἀνταγωνιστικὴ μας κοινωνία προικίζει τὴν Ἑνορία μ' ἐκείνην τὴν παιδικὴ ἀπλότητα καὶ ἀθωότητα ποὺ ἀνοίγει τὶς πόρτες τοῦ παραδείσου¹⁰². «Οὐ γὰρ κόποις, ἀλλ' ἀπλότητι καὶ ταπεινώσει ὁ Θεὸς ἐμφανίζεται»¹⁰³.

Ἡ προτροπὴ τοῦ ἁγίου Ἰσαάκ: «μὴ διαχωρίσης πλοῦσιον ἀπὸ πένητος, καὶ μὴ θέλε μαθεῖν τὸν ἄξιον ἐκ τοῦ ἀναξίου· ἀλλ' ἔστωσαν πρὸς σὲ πάντες ἄνθρωποι εἰς τὸ ἀγαθὸν ἴσοι»¹⁰⁴, πραγματώνεται στὴ βίωση τῆς Σύναξης ὡς Θείας Κοινωνίας, στὴν ὁποία ἀποκαλύπτεται τὸ παρὰ φύσιν τῶν κοινωνικῶν διακρίσεων... Τὸ ἥθος τῆς Σύναξης ἀφ' ἑνὸς ἐλέγχει τὶς διαιρέσεις ἀκοινωνησίας ὡς συμβεβηκότα τῆς πεπτωκυίας φύσης, ὡς «ἀρρωστήματα», τὰ ὁποία «ὑστερον ἐπεισῆλθε τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων»¹⁰⁵, καὶ ὡς ἄφρονα¹⁰⁶ κατηλεία τῶν ἀνθρωπίνων συμφορῶν¹⁰⁷, καὶ ἀφ' ἑτέρου κινεῖ πρὸς τὴν ἀποκατάσταση καὶ θεραπεία τῶν δεινῶν τῆς ἀκοινωνησίας.

ἐπίσης ἸΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Εἰς τὸ κατὰ Ματθ. Ὅμιλ. 80*, P.G. 58.728 καὶ Παλλάδιος, *Λαυσαϊκὴ Ἱστορία. Περί τοῦ Ἀββᾶ Ἀντωνίου 5*, P.G. 65.77.

98. Βλ. Β' Κορινθ. 12.9.

99. Ἀπὸ τὴν Κατανυκτικὴ Εὐχή.

100. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΠΑΛΑΜΑΣ, *Πρὸς Ξένην 63*, Συγγράμματα Ε', σ. 226-227.

101. Α' Κορινθ. 13.5.

102. Βλ. Ματθ. 18.3 καὶ Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, *Ἠθικά 45 Περί ἰσοτιμίας καὶ ταπεινοφροσύνης*, P.G. 31.764.

103. ἸΩΑΝΝΗΣ ΤΗΣ ΚΛΙΜΑΚΟΣ, *Κλίμαξ 26*, P.G. 88.1024B.

104. ΙΣΑΑΚ Ο ΣΥΡΟΣ, *Τὰ εὐρεθέντα ἀσκητικά, λόγος 23*, Σπανὸς 1895, σ. 99.

105. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΑΖΙΑΝΖΗΝΟΣ, *Περί φιλοπτωχείας*, P.G. 35. 892A. Πρβλ. ἸΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Εἰς τὴν Α' Τιμ. 12.4*, P.G. 62.563.

106. Βλ. ἸΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Περί μετανοίας 1.3*, P.G. 60. 687.

107. Βλ. Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, *Περί Πλούτου καὶ Πενίας 5*, P.G. 32. 1168C.

Κι αὐτὴ ἡ ἀποκατάσταση τῆς ἰσοτιμίας καὶ κοινωνίας δὲν ὑπαγορεύεται ἀπὸ νόμους καὶ ἠθικούς κώδικες, ἀλλὰ προκύπτει ἀβίαστα ἀπὸ τὴν ἀγαπητικὴ σχέση, ποὺ διακονεῖ τὶς ἀνάγκες τῶν ἀδελφῶν. Ἔτσι μέσα στὴν ἐνοριακὴ βίωση τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, ποὺ τρέφει τὴ φιλαδελφία, τὰ κοινωνικά δεινὰ ποὺ ἐνσκήπτουν στοὺς στιγματισμένους καὶ περιθωριοποιημένους ἀδελφούς, βρίσκουν τὴ θεραπεία τους. Ὁ «ἀποσυνάγωγος» τοῦ κόσμου βρίσκει ἀποδοχή, ὁ καταδικασμένος στὴ μοναξιά βρίσκει συντρόφους, ὁ ἐξανασταμένος σὲ φυγὴ βρίσκει συνεκδήμους, ὁ χειμαζόμενος βρίσκει λιμένα σωτηρίας, ὁ ἐνδεὴς βρίσκει ἀδελφούς νὰ ὑπηρετήσουν τὴν ἐνδειά του.

Στὸ θαῦμα τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ἀπαξιωτικὴ περιθωριακότητα μεταμορφώνεται στὸ μυστήριο τῆς προσωπικῆς ἐτερότητας, στὸ μυστήριο τοῦ ἀδελφοῦ¹⁰⁸, ποὺ ὑπηρετεῖ τὴν ἄνωθεν εἰρήνη καὶ τὴν εἰρήνη τοῦ σύμπαντος κόσμου. Αὐτὸ τὸ θαῦμα σαρκώνεται στὴν κοινὴ τράπεζα καὶ στὸ κοινὸ ποτήριο. «Στὴν Ἐνορία, τὴν τοπικὴ λειτουργικὴ κοινότητα, ἔχουμε εὐλογηθεῖ νὰ ζοῦμε τὴν Ἐκκλησία, νὰ πραγματοποιοῦμε τὴν Ἐκκλησία στὴν καρδιά τοῦ κόσμου, ... νὰ διακονοῦμε καὶ νὰ ὑπερασπιζόμαστε τὸν κόσμο καὶ τὸν ἄνθρωπο ὅχι μέσα ἀπὸ ποιμαντικούς αὐτοσχεδιασμούς καὶ τὸν ἐκσυγχρονισμό τῆς ποιμαντικῆς μας, ἀλλὰ μὲ τὴ Λειτουργία τῆς Εὐχαριστίας. ... Ἡ ἐν ἔργῳ ἀνακάλυψη τοῦ θαύματος τῆς Ἐκκλησίας ἀπαιτεῖ τὴν ἐκ νέου ἀνακάλυψη τῆς πραγματικότητος τῆς Ἐνορίας»¹⁰⁹.

Ἡ ἐνόρια Ἐκκλησία καλεῖται νὰ βιώνει αὐτὸ τὸ θαῦμα, ἔτσι ποὺ νὰ συνιστᾷ εὐχαριστιακὴ ἀναφορὰ καὶ «παράθεση ἐαυτῶν καὶ ἀλλήλων καὶ πάσης τῆς ζωῆς ἡμῶν Χριστῷ τῷ Θεῷ». Τότε γίνεται Σύναξη «εἰς εὐχαριστίαν Θεοῦ καὶ εἰς δόξαν»¹¹⁰ τοῦ Τριαδικοῦ τρόπου τῆς ἀγαπητικῆς κοινωνίας τῶν ἐτεροτήτων. Ἡ βίωση αὐτοῦ τοῦ θαύματος στὴν ἐνοριακὴ σύναξη συνιστᾷ πράξη, λειτουργία καὶ πρακτικὴς βίου, ποὺ καταφάσκουν τὴν ἐτερότητα τοῦ προσώπου, ἀποκαθιστοῦν τὴν κοινωνία τῶν ἐτεροτήτων τοῦ Θεοῦ, τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς δημιουργίας καὶ ὀρίζουν τὸ ἦθος, τὸ περιεχόμενο καὶ τὴν ποιότητα τῆς Ποιμαντικῆς τοῦ «Περιθωρίου».

Τελικά, ὅσο ἡ ἐνόρια Ἐκκλησιαστικὴ σύναξη βιώνει μὲ ἓναν καθολικὸ τρόπο τὸ μυστήριο τῆς Ἐκκλησίας, τόσο ἡ κατηγοριοποίηση κάποιων συνανθρώ-

108. Βλ. π. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΦΛΩΡΟΦΕΚΥ, *Τὸ σῶμα τοῦ ζῶντος Χριστοῦ*, ὁ.π., σσ. 74-76.

109. π. ΚΑΡΔΑΜΑΚΗΣ ΜΙΧΑΗΛ, *Ἡ ἐκ νέου ἀνακάλυψη τῆς ἐνορίας*, στὸ συλ. Ἐνορία: Πρὸς μία νέα ἀνακάλυψή της, ὁ.π., σ. 103.

110. ΙΓΝΑΤΙΟΣ Ο ΘΕΟΦΟΡΟΣ, *Πρὸς Ἐφεσίους 13*, P.G. 5.656B (B.E.P.E.S. 2, σ. 266).

πων μας ὡς «περιθωρίου» καὶ ἡ περιθωριοποίησή τους θὰ κατανοοῦνται καὶ θὰ ἀντιμετωπίζονται ὡς τὰ προϊόντα τῆς ἀρχέγονης ἁμαρτίας τῆς ἀκοινωνησίας τῶν ἑτεροτήτων. Ἡ ὅλη διαδικασία (ὁμαδοποίηση, ἐνδο-ομαδική καὶ διομαδική διαστρέβλωση, κοινωνικὲς ἀναπαραστάσεις καὶ στερεότυπα, στιγματισμός καὶ περιθωριοποίηση) κινεῖται στὶς συντεταγμένες τῆς ἁμαρτίας, ποὺ εἶναι ἡ μόνη «ἀνωμαλία».

Ἡ «Ποιμαντική τοῦ “Περιθωρίου”», γιὰ τὴ Θεολογία καὶ τὸ βίωμα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, δὲν μπορεῖ νὰ συνιστᾷ ἄμεση ἢ ἔμμεση ἀποδοχὴ αὐτῆς τῆς κατηγοριοποίησης. Κάθε προσπάθεια τῆς ποιμαντικῆς, ὅσο καλοπροαίρετη κι ἂν εἶναι, νὰ «μελετήσῃ» τὶς ἰδιαιτερότητες τῆς α΄ ἢ β΄ ομάδας, προκειμένου νὰ ἀναπτύξῃ «τεχνικὲς» καὶ μεθόδους ποιμαντικῆς προσέγγισης, θὰ συνιστοῦσε ἀποδοχὴ τόσο τῆς κατηγοριοποίησης ὅσο καὶ τῆς διαστρεβλωμένης ὑπαγωγῆς προσώπων σὲ στερεότυπα καὶ ομάδες. Βεβαίως δὲν πρέπει νὰ ἀγνοεῖ τὴν ὑφισταμένη στὸν «κόσμο» κατηγοριοποίησιν καὶ τὶς δεινὲς ἐπιπτώσεις τῆς στὰ περιθωριοποιημένα ἄτομα καὶ τὴν καθόλου κοινωνία.

Γι’ αὐτὸ ἡ Ἐκκλησία καλεῖται στὴν πράξιν, μέσα ἀπὸ τὴν πραγματικότητα τῆς Ἐνοριακῆς βίωσης τοῦ μυστηρίου τῆς Ἐκκλησίας, νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν ἀγαπητικὴ κοινωνία χωρὶς ὅρια ἀκοινωνησίας, νὰ λειτουργεῖ ὡς λιμάνι καὶ καταφύγιο ὅσων πλήττονται ἀπὸ τὰ δεινὰ τοῦ στιγματισμοῦ καὶ νὰ συνεχίζει νὰ ἐργάζεται ἀθόρυβα, σταυρικὰ καὶ κενωτικὰ γιὰ τὴ μεταποίηση τοῦ «κόσμου» τῆς ἀκοινωνησίας τῶν ἑτεροτήτων σὲ Ἐκκλησία τῆς καθολικῆς εἰρήνης τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

